

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
Eesti keele õppetool

Olle Sokk

OSALAUSETE RINNASTAMINE KONJUNKTSIOONIGA *KUID*

Bakalaureusetöö

Juhendaja professor Helle Metslang

Tartu 2013

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Teooriad ja uurimismeetod.....	5
1.1. Grammatilised seosed.....	5
1.2. Vastandava rinnastuse liigid.....	6
1.2.1. Kontrastiivne vastandus.....	7
1.2.2. Ootusvastane vastandus.....	8
1.2.3. Korrigeeriv vastandus.....	9
1.2.4. Vastandava rinnastuse tüüpide eristamise probleemid.....	10
1.3. Analüüsimaterjal ja uurimismeetod.....	12
1.3.1. Korpusematerjal ja selle käsitlemine bakalaureusetöös.....	12
1.3.2. Korpusingvistika uurimismeetod.....	14
2. Sidesõna kuid eesti keele lausestruktuuris.....	16
2.1. Sidesõna kuid esinemine kontsessiivses ja kontrastiivses vastanduses.....	16
2.2. Kaudse ja otsese kontsessiivsuse esinemine.....	18
2.3. Eitus osalausetes.....	25
2.4. Ootusvastase rinnastuse osalausete tegevussubjektid.....	30
2.5. Ootusvastast rinnastust sisaldavad liitlausestruktuurid.....	35
2.5.1. Liitse rindlause struktuurid.....	36
2.5.2. Liitse põimlause struktuurid.....	37
2.5.3. Osalausete rinnastamine sidesõnaga kuid liitlausete tarindites.....	38
2.6. Lausete rinnastamine sidesõnaga kuid kirjakeele eri perioodidel ja registrites.....	43
2.6.1. Kontrastiivne ja kontsessiivne vastandus.....	44
2.6.2. Otsene ja kaudne kontsessiivne vastandus.....	49
2.6.3. Eituse esinemine osalausetes.....	51
2.6.4. Tegevussubjektide ja ellipsi esinemine osalausetes.....	53
2.6.5. Osalausete rinnastamine sidesõnaga kuid liitlausete tarindites.....	56
Kokkuvõte.....	61
Summary.....	63
Kirjandus.....	65

Sissejuhatus

Selles töös vaadeldakse korpusanalüüsi meetodil konjunktsiooni *kuid* kasutust ja dünaamikat osalausete rinnastuses.

Bakalaureusetöö teoreetiline taust toetub valdavalt Mitsuko Narita Izutsu ja Mati Ereli uurimustel. Lisaks on lähtutud ka Helle Saluveere diplomitööst, „Eesti keele käsiraamatust“ ja „Eesti keele grammatikast“. Uurimismeetodis toetutakse Michael Barlow' ja Douglas Biberi korpuslingvistika käsitlustele.

Eesti keeles ei ole lausetevahelist rinnastust kuigi laialdaselt uuritud, seetõttu on bakalaureusetöös alustatud ühe konjunktsiooni semantilise ja süntaktilise käitumise uurimisega.

Siinse töö materjal on pärit eesti kirjakeele ja uue meedia korpusest. Käsitletud perioodid on 1890., 1910., 1930., 1950., 1970. ja 1990. aastad. Nende perioodide registritest on uuritud ajakirjandust ja ilukirjandust. Uurimismaterjali kogumaht on 1300 lauset.

Lisaks otsitakse korpusest tõestust Mati Ereli väitele eesti keele sidesõna *kuid* esinemisest vastandava rinnastuse ootusvastase spetsiaalkonjunktsioonina (Erelt 2010: 58). Kuna Mati Erelt kasutas selle väite tõestuseks peamiselt introspektsiooni ning kuna mitmed grammatikad on pidanud sidesõnu *kuid*, *ent* ja *aga* sünonüümseteks, on vajalik neid uurida ka reaalsest kasutusest lähtudes, kuigi selles bakalaureusetöös keskendutakse ainult esimesele neist kolmest.

Käesolev töö koosneb sissejuhatusest, teoreetilise tausta ja uurimismeetodi kirjeldusest, konjunktsiooni *kuid* lausetevahelise rinnastuse süntaktilis-semantiliste suhete analüüsist ja järeldustest, kokkuvõttest, ingliskeelsest resümee ning kirjanduse loetelust. Esimene peatükk esitab bakalaureusetöö teo-

reetilise tausta. See jaguneb omakorda kolmeks alapeatükiks, kus kirjeldatakse vastandava rinnastuse mõistet ühe grammatilise seose liigina, seejärel põhjalikumalt vastandavat rinnastust ennast ning vastandava rinnastuse tüüpe ja tutvustatakse uurimismaterjali ning korpuslingvistikat. Teine peatükk jaguneb kuueks alapeatükiks, milles käsitletakse konjunktsiooniga *kuid* rinnastatud osalausete kontsessiivset ja kontrastiivset koordineatsiooni, kontsessiivse koordineatsiooni kaudset ja otsest vastandust, eituse esinemist osalauses, osalausete tegevussubjekte. Lisaks käsitletakse *kuid*-koordineatsiooni liitlause struktuurides. Viimases alapeatükis võrreldakse eri perioode, registreid ning tuuakse välja hii-ruut testi tulemused.

1. Teooriad ja uurimismeetod

1.1. Grammatilised seosed

Alistav seos ehk subordinatsioon, rinnastus ehk koordinatsioon ja predikatsioon on moodustajatevahelised grammatilised seosed. Nendes seostes on grammatiliselt ühendatud kas sõnad või osalaused. (EKK 2007: 350—353)

Alistavas seoses on üks moodustaja allutatud teisele, rinnastavas seoses on mõlemad komponendid võrdsed. Komponentide võrdsust tõestab ka pööratavuse printsiip: rinnastava seosega lause (1a) on enamasti pööratav, alistussuhtega lause (1b) aga mitte. Alati aga ei ole ka rinnastava seosega laused pööratavad. (Saluveer 1971: 93—96) Nt:

- (1) a) Ilus, aga väike = väike, aga ilus
- b) Suured majad ≠ majad suured

Rinnastus jaguneb omakorda **ühendavaks ehk kopulatiivseks** ja **eraldavaks ehk disjunktiivseks** rinnastuseks. Ühendav rinnastus jaguneb **markeerimata** ja **markeeritud** rinnastuseks. Markeeritud rinnastuse seoste liigid on: vastandav (2a), järeldav (2b) ja seletav (2c). (EKG II 1993: 215—219; EKG I 1995: 40) Nt:

- (2) a) Tüdrukuid oli palju, *aga* poisse ei olnud ühtki.
- b) Õuevärav oli ammu avamata, *järelikult* ei elanud enam majas kedagi.
- c) Loeng jäi ära ja valitses segadus, *nimelt* oli õppejõud kuhugi kadunud.

Järeldavat seost ühendavad üldlaiendid *seega, järelikut ja niisiis*; seletavat seost ühendavad aga üldlaiendid *see on, see tähendab, nimelt, täpsemalt* ja konjunktsioon *ehk* (EKG 1995: 40). Siinses bakalaureusetöös on käsitletud vastandava koordineerimisega rindlauseid.

1.2. Vastandava rinnastuse liigid

Eesti keele vastandava rinnastuse ehk adversatiivse koordineerimise sidesõnad on *kuid, vaid, aga* ja *ent* (EKG II 2 1985: 14—16). Lisaks nendele kasutatakse harva ka temporaalse tähendusega sõna *kuna*. Vastandavat koordineerimise markeeritakse vahel ka ilma sidesõnata: kõnes intonatsiooniga, kirjakeeles komaga ning mõlemas veel teatud konnektiivpartiklitega, näiteks *seevastu, ikkagi, siiski* jt. Teatud puhkudel on adversatiivne koordineerimine vormistatud ka üldühendava sidesõnaga *ja*. (Erelt 2010: 57—63)

Senimaani on eesti keele grammatikate süntaksikäsitletes sidesõnu *aga, kuid* ja *ent* peetud võrdlemisi sünonüümseteks. Sealjuures on tavaliselt mainitud *aga* universaalsust ning konjunktsioonide *kuid* ja *ent* kirjakeelsust. (Erelt 2010: 57—58; EKG II 2 1985: 14—16)

Üldiselt jaotatakse vastandav koordineerimine tänapäeval kolmeks: kontrastiivseks, ootusvastaseks ja korrigeerivaks vastanduseks (Izutsu 2008: 648). Nende kolme tüübi vahel on suured semantilised erinevused (Izutsu 2008: 648), kuid samas ei ole need senise eesti keele süntaksikäsitle use järgi leksikaalselt eristatavad, välja arvatud korrigeeriv vastandus, mille spetsiaalkonjunktsiooniks on *vaid* (Erelt 2010: 64). Korrigeerivat koordineerimise saab markeerida veel sidesõnaga *aga*, mis on küll vene keele mõju ja mitte eriti produktiivne (Erelt 2010: 58, 64—65).

Kolme eelmainitud vastanduse tüüpi illustreerivad näited (3a)–(3c). Lauses (3a) on tegemist kontrastiivse vastandusega, lauses (3b) ootusvastase vastandusega ning lauses (3c) korrigeeriva vastandusega.

- (3) a) Lapsed riisusid õues lehti, *aga* mehed lõhkusid puid.
b) Pataljonis oli palju mehi, *kuid* lahing lõppes neile kaotusega.
c) Mari ei sõitnud autoga poodi, *vaid* läks sinna jala.

Ootusvastane vastandus jaotatakse omakorda kaheks: otseseks (4a) ja kaudseks (4b) vastanduseks (Izutsu 2008: 661–662; Erelt 2010: 60).

- (4) a) Lapsed olid vettinud, *kuid* rõõmsad.
b) Ta tahtis veel midagi öelda, *kuid* uni surus ta huuled kinni.

Otsene ootusvastatus kannab eesliikmes ootust, et teine sündmus ei toimuks (Erelt 2010: 60). Näiteks lauses (4a) kannab esimene komponent ootust, et lapsed oleksid kurvad, kuid see lükatakse teises komponendis ümber. Kaudse ootusvastatuse puhul on nii ees- kui järelliikmes ootus, et teises liikmes toimuvat sündmust ei juhtuks (Izutsu 2008: 665–666). Näiteks lauses (4b) kannab esimene osalause ootust, et lause subjekt ütles midagi, teises osalause on ootus (või järeltus), et lause subjekt ei öelnud midagi.

Mõnedes keeltes on eristatud kontrastiivset, kontsessiivset ja korrigeerivat koordinatsiooni eraldi konjunktsioonidega, teistes mitte (Izutsu 2008: 649–651).

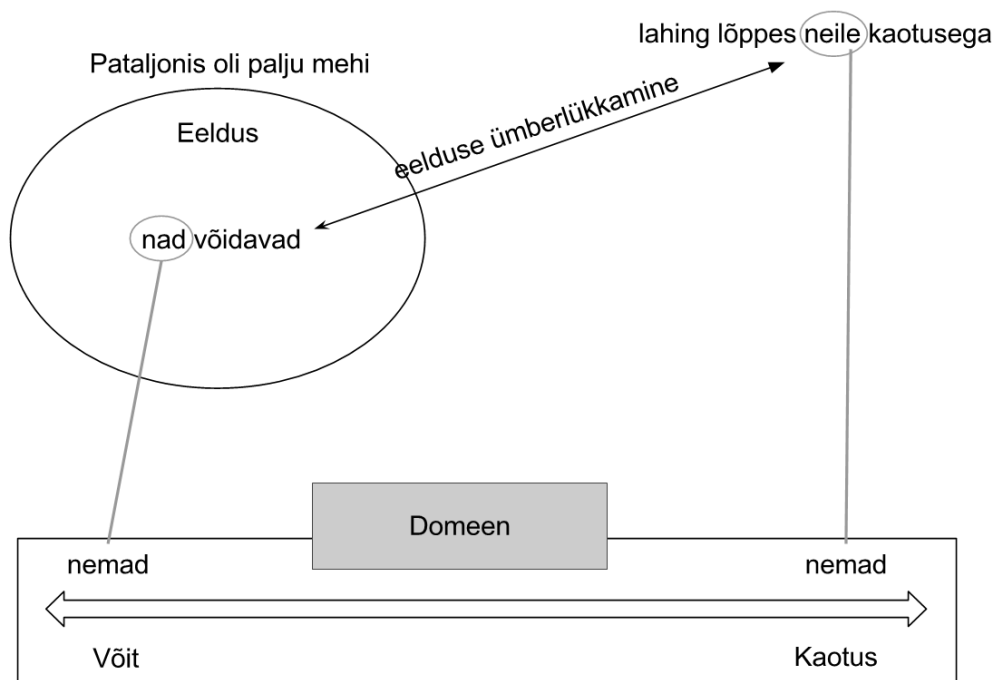
1.2.1. Kontrastiivne vastandus

Kontrastiivne vastandus on neutraalne, mis tähendab, et kummaski rinnastatud komponendis ei ole ootust, mis lükkaks teise ümber (Erelt 2010: 56). Näiteks lauses (3a) ei kanna esimene osalause, *lapsed riisusid õues lehti*, ootust, et selle sündmuse toimudes ei saaks toimuda teises osalauses olevat sündmust. Samaselt ei tähenda see, et mehed õues puid lõhkusid, seda, et lapsed ei oleks lehti saanud riisuda. Vastandava konjunktsiooni saab kontrastiivses vastanduses eelduse puudumise tõttu asendada üldühendava sidesõnaga *ja*. Kontrastiivne vastandus ühendab erinevaid komponente, millel on ka midagi

ühist. (Erelt 2010: 56)

1.2.2. Ootusvastane vastandus

Ootusvastases koordinatsioonis ehk kontsessiivses vastanduses on esimeses komponendis eeldus, mis tingib teise komponendi mittetoimumist, mis aga oma korda tühistatakse teise komponendi sees (Izutsu 2008: 662). Izutsu selgitab ootusvastast adversatiivset koordinatsiooni freimisemantika abil (Izutsu 2008: 663). Joonisel 1 on kujutatud lause *Pataljonis oli palju mehi, kuid lahing lõppes neile kaotusega*, Izutsu joonise järgi. Mõlemas osalauses on entiteet, mis on esimeses osalauses tähistatud sõnaga *pataljon* ja teises pronoomeniga *nemad* ning ootuses sama asesõnaga. Esimeses osalauses paikneb entiteet skalaarse freimi ühes otsas, kuid teises osalauses on sarnane entiteet *nemad* (millega tähistatakse pataljoni) liikunud domeeni teise äärmusesse. Esimese osalause ootus *nad võidavad lahingu* lükatakse sellega ümber. Joonisel on peene noolega rõhutatud seda, et ümber ei lükata mitte esimest osalauset ennast, vaid ainult selle ootust ehk eeldust.

Joonis 1. Ootusvastane vastandus Izutsu järgi (Izutsu 2008: 663)

Nagu ülal mainitud, jaguneb ootusvastane koordineatsioon veel omakorda kaheks: kaudseks ja otseseks (Izutsu 2008: 661—662; Erelt 2010: 60). Joonisel (1) on kujutatud otsest ootusvastasust. Kaudse ootusvastasuse puhul on ootusvastaseks mitte teine osalause, vaid teise osalause eeldus (Erelt 2010: 60). Näiteks kannab lause järgmise lause (5) teine osalause eeldust, et lapsed ei saa õues palli mängida, kui vihma sajab:

(5) Lapsed tahtsid õues palli mängida, kuid vihma hakkas sadama.

Izutsu järgi on sellise kaudse ootusvastasuse puhul tegemist kahe ootusega (Izutsu 665-666). Näiteks kannab lause (6) esimeses osalauses eeldust, et auto tuleks osta:

(6) Auto on mugav ja vastupidav, kuid liiga kallis.

Lauses (6) lükkab eelduse ümber teise osalause ootus, et autot ei tohiks osta kõrge hinna tõttu.

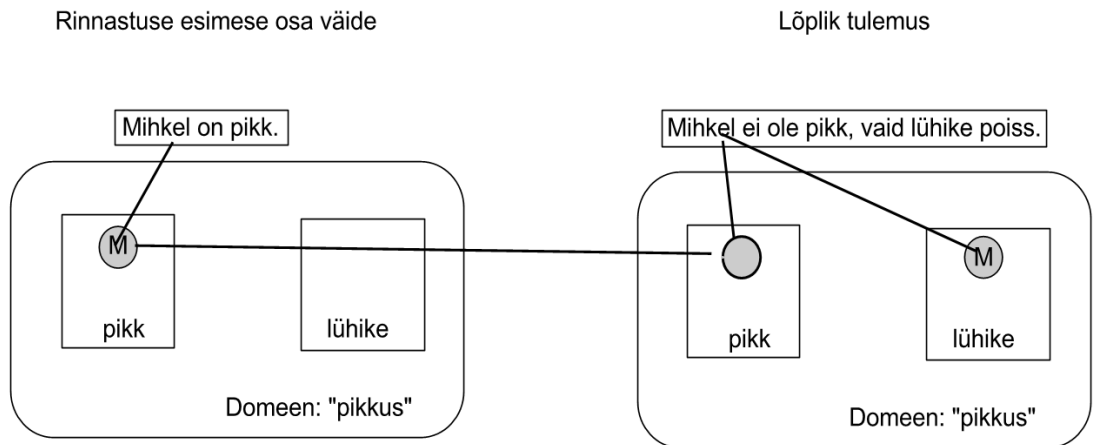
Ootusvastases koordineatsiooni üheks erijuhuks on hüperonüümiasuhte välja toomine, so erandi vastandumine üldisele selle osana (Erelt 2010: 61-62), näiteks

(7) Igas toas olid porijäljed, kuid köögis oli põrand puhas.

1.2.3. Korrigeeriv vastandus

Korrigeerivas vastanduses ei esine võrreldes kontrastiivse vastandusega ootust ning selles asendab koordineatsioon eitava lause jaatavaga (Erelt 2010: 56; Izutsu 2008: 671). Korrigeerivat vastandust kirjeldab Izutsu (2008: 671) vastavalt joonisele 2 (Izutsu 2008: 671). Joonisel 2 on kujutatud lause (8).

(8) Mihkel ei ole pikk, vaid lühike poiss.

Joonis 2. **Korrigeeriv vastandus** Izutsu joonise järgi (Izutsu 2008: 671)

Joonisel 2 on välja toodud, et koordinatsiooni toimudes eemaldatakse entiteet *Mihkel* ühest freimi ruumist ning paigutatakse sarnane entiteet teise ruumi. Seevastu jäävad ootusvastases koordinatsioonis mõlemad entiteedid tõenäoliseks. Ootusvastases vastanduses kaotatakse teise liikmega ootus, korrigeerivas vastanduses kaotatakse järelliikmega esimese liikme väide. (Izutsu 2008: 671)

Nagu eelpool mainitud, on eesti keeles korrigeeriva vastanduse markeermise jaoks spetsiaalkonjunktsioon *vaid* ning harvema kasutuse puhul ka *aga*. Sidesõnade *kuid*, *ent* ja *aga* kasutamine samuti õigustatud korrigeeriva kasutuse puhul, kus mõlemad tegevused peaksid tavaliselt koos esinema, kuid siiski ei tee seda. (Erelt 2010: 64—65) Näiteks

- (9) Ta ei söö saia, *aga/kuid/ent* leiba küll.

1.2.4. Vastandava rinnastuse tüüpide eristamise probleemid

Mati Erelt väidab, et eesti keeles on ootusvastase adversatiivse koordinatsiooni spetsiaalkonjunktsioonideks *ent* ja *kuid*, lükates sellega ümber seniste grammatikate väited, et *ent*, *kuid* ja *aga* on alati semantiliselt sünonüümsed (Erelt 2010:

60). Samas ei ole kõik kolm vastanduse tüüpi eesti keeles selgelt markeeritud. Sidesõna *aga* võib esineda ka ootusvastases vastandusetüübis. Näiteks on laused (10a) ja (10b) semantiliselt võrdväärsed

- (10) a) Mari läks kööki, *kuid* ei teinud süüa.
b) Mari läks kööki, *aga* ei teinud süüa.

Lisaks raskendab vastanduse tüübi määramist veel see, et vastanduse toimumist võib markeerida ka konnektiivpartikli abil, seda nii kontrastiivse (11b), kui ootusvastase vastanduse puhul (11c). Lisaks võib *aga* esineda ka mitte-vastandavas, vaid lihtsalt vastuseid loetlevas lauses (11a) ning üldühendav sidesõna *ja* võib esineda ka ootusvastases lauses (11c). (Erelt 2010: 58—61):

- (11) a) Isa läks võidusõitu vaatama *ja/aga* ema jäi koju.
b) Isa läks võidusõitu vaatama, ema jäi seevastu koju.
c) Ema pani isa jaoks lõunasöögi nähtavale *ja ikkagi* jäi see koju!

Teatud koordineeritud lauseid võib mitme vastanduseliigina tõlgendada (Izutsu 2008: 654). Näiteks võib lauset (12) ühel juhul tõlgendada ootusvastasena ning teisel juhul kontrastiivsena.

- (12) Julia ei sallinud Mihklit, *aga* Liisale meeldis ta

Ootusvastane tõlgendus eeldaks, et Mihkel ei peaks ka Liisale meeldima, kui Julia teda ei salli. Kontrastiivne tõlgendus lihtsalt vastandaks Juliat ja Liisat ilma ootuseta. Üheks suuremaks probleemiks on seega paljude lausete mitmeti tõlgendatavus ja tähenduse sõltumine eelnevast kontekstist. See probleem oleks teatud olukordades välditav, kui vastandava seosega rinnastuse tüüpidel oleks oma spetsiaalkonjunktsioon(id). Üks selliseid keeli on näiteks rumeenia keel (Izutsu 2008: 650).

1.3. Analüüsimaterjal ja uurimismeetod

1.3.1. Korpusematerjal ja selle käsitlemine bakalaureusetöös

Siinse töö materjal on pärit Tartu Ülikooli arvutilingvistika uurimisrühma Eesti kirjakeele ja uue meedia korpusest (<http://www.cl.ut.ee/korpused/>). Kuigi uue meedia materjal on uuemast ajast, kui käsitletav uusim kirjakeele periood, on võimalik siiski järeldusi teha. Käsitletud perioodid on 1890., 1910., 1930., 1950., 1970. ja 1990. aastad. Nende perioodide registritest on uuritud ajakirjandust ja ilukirjandust. Kui uuritakse konjunktsiooni *kuid* esinemisest kontsessiivses ja kontrastiivses kasutuses, analüüsitakse igal perioodil sada lauset, hilisemate nähtuste uurimisel võetakse viiskümmend lauset, tegevussubjekte uurides ligikaudu viiskümmend. Uue meedia korpusest uuritakse igat nähtust sajast lausest lähtudes, et võrrelda vabamat keelekasutust kirjakeelega.

Töö peaeesmärgiks on uurida konjunktsiooni *kuid* kui ootusvastase koordinaatsiooni sidesõna kasutuse süntaktilisi ja semantilisi aspekte lausete rinnastamisel. Korpuse laused analüüsitakse ning analoogsete lausete hulgad tuuakse koos põhjendustega välja. Omapärased juhtumid ja üleminekujuhtumid esitatakse samuti ning neid on selgitatud. Analüüsi käigus avastatud tüüpilisemaid juhtumeid on vaadeldakse lähemalt.

Järgmises peatükis on käsitletud sidesõna *kuid* vastanduse semantikat, nii kontrastiivset kui kontsessiivset ning viimase alaliike. On vaadeldud rinnastatud lausete süntaktilis-semantilisi suhteid, nagu eituse esinemist osalausetes, tegevussubjekte, tegevussubjektide ning grammatiliste tegevussubjektide viitesuhteid. Uuritud on ka *kuid*-koordinatsiooniga rindlausete esinemist ja asukohta liitlausete struktuuris. Erinevaid süntaktilisi ja semantilisi jooni on uuritud perioodi, allkeele ja registri lõikes, *kuid*-koordinatsiooni kasutamist võrreldakse viima-

ses alapeatükis.

Erinevaid perioode on uurimises eristatud, kuna kirjakeele areng on 19. sajandi lõpust olnud eri perioodidel väga erinevate suundadega. 1890. aastatel oli alanud kirjakeele kujundamine, kuid süntaksit ei jõutud reguleerida (Metslang 2009: 123). Siiski tuuakse Tiit Hennoste sõnul kirjakeelde sisse uusi grammatilisi konstruktsioone ning 1910. aastatel lähtutakse kirjakeele arendamisel teadlikest teooriatest ja tõrjutakse vöormöjusid (Hennoste 1997: 59). 1930. aastate keskpaigaks kujunes kirjakeele arendamisest vaid ühe keelekuju soosimine ning teiste tõrjumine ning see jätkub ja süveneb NSVL okupatsiooni algusest (1944) kuni 1980. aastate lõpuni (Hennoste 1997: 59—63). 1950. aastatel tugevnevad Metslangi sõnul ka vene keele mõjud ning nõukogulikud stambid (Metslang 2009: 123). Hennoste sõnul algab 1980. aastate lõpust kirjakeele lagunemine ning argikeele ja indoeuroopa mõjud tugevnevad (Hennoste 1997: 65). Metslangi sõnul on 1990. aastatel ajakirjanduskeel üldse vabam ning argikeelsem ja keelehoiakud on muutunud liberaalsemaks, lisaks väheneb kirjutajate kirjakeele kasutamise pädevus. Samas kohas lisab ta, et 2000. aastatel olukord stabiliseerub ning kirjakeelt hakatakse taas väärtustama, kuid samas kujunevad eraldi Interneti keelevariandid seoses registrite suurema eristumisega. (Metslang 2009: 123)

Selles töös on hii-ruut testiga korpusmaterjali analüüsitud. Analüüsis on kasutatud Pearsoni hii-ruut testi statistikatarkvaras R. Testide tulemused esitab programm p-väärtustena. P-väärtus näitab tõenäosust: mida väiksem on p-väärtus, seda väiksem on statistikas juhus. Kui p-väärtus on näiteks 0,05, siis see tähendab, et 5% tõenäosusega võis esineda juhus, mis tähendab, et 95% tõenäosusega võib tulemusel kindel olla. (Viltrop 2013)

Käesoleva bakalaureusetöö uurimisküsimused on järgnevad:

- mis tüüpi rinnastust vormistab konjunktsioon *kuid* lausete seostamisel;
- kuidas seostuvad rinnastatud laused eituse-jaatuse teljel;
- millised on rinnastatavate lausete vahelised viitesuhted;

- kuhu võib paigutada *kuid*-koordinatsiooniga lause liitlause struktuuris;
- kas leidub perioodidele või registritele tüüpilisi *kuid*-rinnastuse kasutusi;
- kas vabam keelekasutus (uus meedia) kasutab rinnastust samamoodi või erinevalt kirjakeelega (ilu- ja ajakirjandus) võrreldes.

1.3.2. Korpuslingvistika uurimismeetod

Korpuslingvistika uurimismeetod tähendab suure hulga andmetega töötamist, mis omakorda tähendab korpuslingvistika vastandumist teoreetilistele uurimisviisidele (Barlow 2011: 3). Korpuslingvistika on seega empiiriline uurimisviis.

Korpusuuringud on paljude teoreetiliste uurimissuundade üldistavaid ja abstraktseid väiteid ümber lükanud ja see on tinginud paljude teadlaste seas üldist skeptilisust teoreetiliste uurimissuundade vastu ning kaasa toonud teoreetiliste uurimissuundade väidete korpuslingvistilist järele- ja ülevuuringut. Korpuslingvistid on valdavalt tegelenud mitmete teooriate tekkivate väidete tõestamise või ümberlükkamisega. (Barlow 2011: 5)

Korpuslingvistika suurimad eelised ja muudatused keeleuurimises jaotab Barlow kolmeks. Korpuslingvistika on

- 1) rõhutanud ning toetanud sõnavara ja grammatika lahutatamatust keeleuurimises;
- 2) tõstnud fookusesse **tüüpilistele ja enim kasutatud** grammatilistele vormidele ja konstruktsioonidele, vähendades fookust kõikide **võimalike** vormide ja konstruktsioonide loetlemiselt; mille tõttu kirjeldavad korpuslingvistid grammatilisi kategooriaid enim korduvatest nähtustest reaalses keelekasutuses;
- 3) võtnud keeleuurimises arvesse keele loomulikku varieerumist, vastandades end sellega teooriatele, kus enamik materjali on pärit uurija enda keelevaistust või ühe keelekujuga kõnelejatelt (Barlow 2011: 7—8).

Korpusuuringud on üldiselt keskendunud ühele kolmest laiemast vaate-

nurgast keeleuurimises:

- a) keele kirjeldus arvestades selle erinevaid kujusid,
- b) keele uurimine sotsiaalsest kontekstist lähtudes,
- c) teooriate ühendamine korpusanalüüsi andmetega, seal hulgas sagedasemate vormide, konstruktsioonide jm põhjendamine ning kirjeldamine teooriate abil (Barlow 2011: 11—12).

Korpusanalüüs tegeleb kasutuspõhise uurimisega (Barlow 2011: 21). See omakorda aga tingib seda, et korpuses oleks esindatud võimalikult palju erinevaid keelekujusid, et need keelekujud oleks esindatud võimalikult võrdselt ja et korpus oleks suur (Biber 2010: 162).

Korpusanalüüs jaguneb korpuspõhiseks ja korpusest lähtuvaks lähene-miseks. Korpuspõhine analüüs näeb ette teatud keeleteooria või hüpoteesi kontrollimist korpuse andmetega. Korpusest lähtuvat analüüsi kasutades vaadeldakse korpuspäringu andmeid, mida analüüsitakse ning mille põhjal tehakse seejärel üldistused. (Biber 2010: 162)

Bakalaureusetöös on rakendatud korpuspõhist ja korpusest lähtuvat analüü-si. Keelt on kirjeldatud arvestades selle erinevaid kujusid ning konstruktsioone on põhjendatud ning kirjeldatud teoreetiliste seisukohtade abil.

2. Sidesõna *kuid* eesti keele lausestruktuuris

2.1. Sidesõna *kuid* esinemine kontsessiivses ja kontrastiivses vastanduses

Korpusematerjalist ilmneb, et konjunktsiooni *kuid* kasutatakse eelkõige ootusvastases rinnastuses (15a). Ootusvastane rinnastus esineb 86 kuni 97 juhul sajast. Sama koguhulga juures esineb kontrastiivset vastandust maalselt 7 juhul.

Tabel 1. Kontrastiivse ja ootusvastase vastanduse esinemissagedus ajakirjanduskorpuse materjalis

Periood	Kontrastiivne vastandus	Ootusvastane vastandus	Ebamäärane vastandus	Lauseid kokku
1890.	0	92	8	100
1910.	1	91	8	100
1930.	5	91	4	100
1950.	1	91	8	100
1970.	3	86	11	100
1990.	7	93	0	100

Tabel 2. Kontrastiivse ja ootusvastase vastanduse esinemissagedus ilukirjanduskorpuse materjalis

Periood	Kontrastiivne vastandus	Ootusvastane vastandus	Ebamäärane vastandus	Lauseid kokku
1890.	4	96	0	100
1910.	3	92	5	100
1930.	0	97	3	100
1950.	2	91	7	100
1970.	4	91	5	100
1990.	5	87	8	100

Tabel 3. Kontrastiivse ja ootusvastase vastanduse esinemissagedus uue meedia korpuse materjalis

Kontrastiivne vastandus	Ootusvastane vastandus	Ebamäärane vastandus	Lauseid kokku
7	93	0	100

Tabelitest (1-3) on näha, et korpusematerjalis on vaadeldava ajavahemiku jooksul kontrastiivne ja ebamäärane kasutus on püsivalt kontsessiivse koordinaatsiooni kõrval kasutusel. 1990. aastate ajakirjanduskorpuse ja uue meedia korpuse materjalis on kontsessiivne vastandus ülekaalukam.

Kontrastiivne vastandus on enamasti kahe erineva, kuid võrreldava objekti või situatsiooni kõrvutamise (13b, 13c).

- (13) a) *Panin ta tasku, kuid lugesin veidi aja pärast jälle uueste.* [ILU1910]
b) *Siis kõik, mis on nõukogudevaenulik, ei ole poliitika, kuid mis tuleb kasuks riigile, rahvale - on poliitika?* [ILU1950]
c) *Sellest näeme, kuidas Pariisis võib elu olla kallis asjatundmatule, kuid väga odav ettevõtlikule ja kogenud inimesele.* [AJA1930]

Mõne adversatiivse lause puhul on raske eristada kontrastiivset ja ootusvastast rinnastust, kuna see ei selgu ka lähikonteksti kaudu. Selliste ebamääraste lausete puhul on raske määratleda, kas tegemist on osalausete sisu

võrdlemisega ja vastandamisega, või kummutatakse teises osalauses ootus. Selliste juhtumite sekka võib lugeda ka lauseid nagu (14a, 14b), kus võrdlusobjektideks on erinevad ajaperioodid. Näiteks lauset (14a) võib tõlgendada ühel juhul kooliskäimise ja kodutööde kontrollimise võrdlusena, teise tõlgenduse puhul peaks koolitööde mittekontrollimine kandma ootust, et kooliskäimist ei toetataks. Lauses (14b) ei ole selge, kas võrreldud on varasemat perioodi (alles hiljuti) uuema perioodiga (iseseisvumise aeg) või peaks varasem periood kandma ootust, et uuema perioodi sündmusi ei tohiks toimuda.

- (14) a) *Mu koduseid koolitöid küll kunagi ei kontrollitud, kuid kooliskäimist toetati sõna otseses mõttes viimase võimaluseni.* [AJA1970]
b) *Alles hiljuti elasid siin ainult valged peremehed, kuid pärast Senegali iseseisvuse väljakuulutamist andsid valged aafriklastele üle mitte ainult võimu, vaid ka mugavused.* [AJA1970]

Lausega (14a) analoogseid lauseid ja teisi üleminekujuhumeid esines maksimaalselt 11 juhul, kusjuures esines neid 7 puhul ajakirjanduskorpuse materjalis rohkem kui ilukirjanduskorpuse materjalis ja uue meedia korpuse materjalis ei esinenud neid kordagi. 1990. aastate korpustes aga oli olukord vastupidine. Raskesti määratletavaid lauseid ei esinenud uue meedia korpuse materjalis. Arvestades, et nii uue meedia kui ka 1990. aastate ajakirjanduskorpuse materjalis esines kontrastiivset vastandust 7 lausel sajast, võib järeldada, et 1990. aastate ajakirjanduskorpus on lähedane uue meedia korpuse materjalile vastanduse tüübi poolest.

Lause (14a) tüüpi lauseid võib pidada üleminekujuhumiks kontrastiivse ja kontsessiivse koordinatsiooni vahel.

Korpuseuuringu tulemused toetavad Mati Erealti väidet, et sidesõna *kuid* võib pidada ootusvastase rinnastuse spetsiaalkonjunktsiooniks (Erelt 2010: 58).

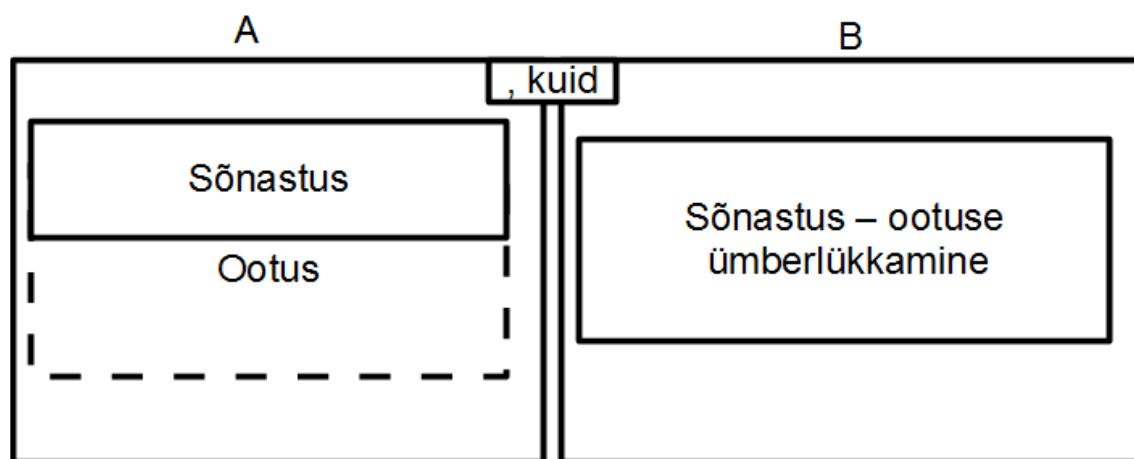
Konjunktsioon *ent* markerib samuti valdavalt ootusvastast koordinatsiooni, kuid esineb keskmiselt seitse korda vähem kui konjunktsioon *kuid* ning suuremalt jaolt ilukirjanduses (Erelt 2010: 62). Väited konjunktsioonide *kuid* ja *ent*

sünonüümsuse kohta on vaieldavad (Erelt 2010: 62), kuid isegi sünonüümsuse puhul eristab eesti keel siiski kõiki kolme vastanduse liiki eri konjunksioonidega arvestades, et sidesõna *aga* võib esineda kummaski vastanduse liigis ja sidesõna *vaid* esineb vaid korrigeerivas vastanduses (Erelt 2010: 65).

2.2. Kaudse ja otsese kontsessiivsuse esinemine

Alates 1910. aastatest on ajakirjanduskorpuse materjalis märgata otsese vastanduse osakaalu vähenemist, vähenedes 44 lauselt 36 lausele viiekümnest 1990. aastateni. Ilukirjanduskorpuse materjalis sarnast langust ei toimu. Näitelause (15a) on korpuse materjalis esinev tüüpiline otsene ootusvastane rindlause, näitelause (15b) aga kaudne ootusvastane rindlause.

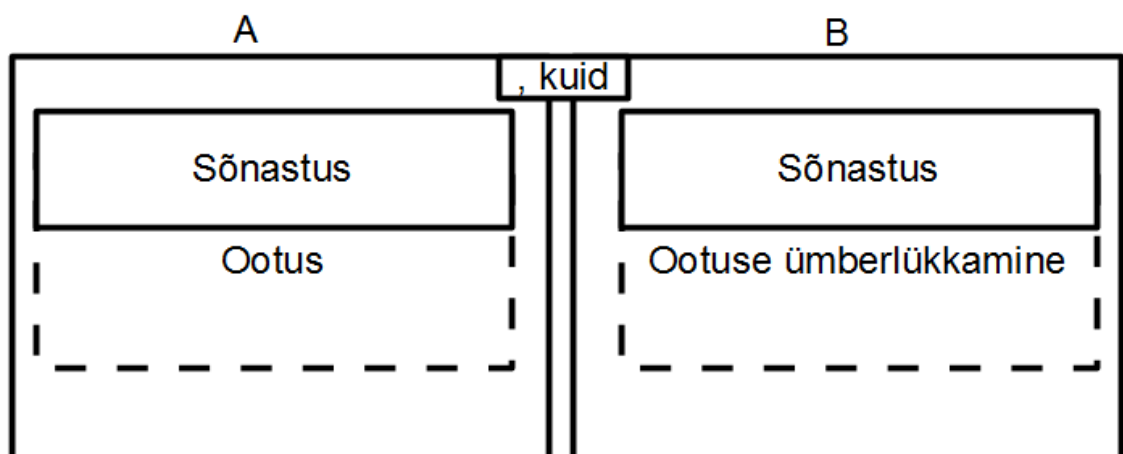
- (15) a) *Prantsusmaa saab enamjagu aastaid oma wiljaga läbi, **kuid** kui hinnawahekorrad on soodsad, weetakse sinna ka nisu sisse.* [AJA1930]
- b) *Kaarel seadis pihupesad ruupori moodi suu juurde, **kuid** samal ajal kostis eemalt pikk autovile.* [AJA1950]

Joonis 3. Otsene ootusvastane koordineatsioon Izutsu põhjal (Izutsu 2008: 663).

Joonisel 3 on kujutatud Izutsu skeemi järgi otsest ootusvastast koordinatsiooni. Ristkülik A kujutab esimest osalauset ja ristkülik B teist osalauset. Pideva joonega tähistatud kast „Sõnastus“ tähistab esimese osalause eksplitsiitset osa (näiteks lause 15a puhul „Prantsusmaa saab enamjagu aastaid oma wiljaga läbi“) Katkendliku joonega on tähistatud esimese osalause implitsiitne ootus (lause 15a puhul 'ei tule sinna nisu sisse vedada'). Teise osalause eksplitsiitne osa (lause 15a puhul „kuid kui hinnawahekorrad on soodsad, weetakse sinna ka nisu sisse“) lükkab otse esimese osalause ootuse ümber.

Sarnase mudeliga saab kujutada ka kaudset ootusvastast koordinatsiooni (vt joonis 4). Näiteks lause (15b) puhul oleks esimese osalause sõnastus „kaarel seadis pihupesad ruupori moodi suu juurde“, ootus 'Kaarel teatas midagi'; teise osalause sõnastus „samal ajal kostis eemalt pikk autovile“ ning implitseeritud ootuse ümberlükkamine 'Kaarel ei saanud midagi teatada'.

Joonis 4. Kaudne ootusvastane koordinatsioon Izutsu põhjal (Izutsu 2008: 665-666).

Kõikidel perioodidel on ülekaalus otsene vastandus, langedes kõige madalamale (33 lausele viiekümnest) 1990. aastate ajakirjanduskorpusematerjalis. Ka ilukirjanduskorpuse materjalis on 1990. aastad otsese vastanduse poolest kõige madalam periood koos 1930. aastatega, eelistades otsest vastandust 36 lause puhul viiekümnest.

Tabel 4. Kaudse ja otsese koordinatsiooni esinemissagedus ajakirjanduskorpuse materjalis

Periood	Kaudne vastandus	Otsene vastandus	Lauseid kokku
1910.	7	43	50
1930.	7	43	50
1950.	9	41	50
1970.	12	38	50
1990.	14	36	50

Tabel 5. Kaudse ja otsese koordinatsiooni esinemissagedus ilukirjanduskorpuse materjalis

Periood	Kaudne vastandus	Otsene vastandus	Lauseid kokku
1910.	12	38	50
1930.	14	36	50
1950.	10	40	50
1970.	12	38	50
1990.	14	36	50

Tabel 6. Kaudse ja otsese koordinatsiooni esinemissagedus uue meedia korpuse materjalis

Kaudne vastandus	Otsene vastandus	Lauseid kokku
29	71	100

Uurimismaterjalis püsib ilukirjanduses kaudse vastanduse osakaal läbi perioodide ühtlasena. Siin võib oletada analoogiat ilukirjandusele omasema tähendusstruktuuride keerukusega, mis ilmnes Helle Metslangi uurimuses (Metslang 2008: 129).

Nagu kontrastiivne ja kontsessiivne vastandus, on ka kontsessiivse vastanduse alaliikide jaotus teatud puhkudel ebamäärane ja ei eristu selgelt ka konteksti toega. 1910. aastate ajakirjanduskorpuse materjalis vastavad kaudse vastanduse laused Izutsu mudelile: mõlemad osalaused kannavad ootust ning teise osalause ootus lükkab esimese osalause ootuse ümber (16). 1990. aastate ajakirjanduskorpuses on otsest ja kaudset vastandust raskem eristada.

- (16) a) *Ta tahtis kolmandalt korralt alla teiße korra peale minna, kuid kukkus enne maha, kuul rinnus.* [AJA1910]
 b) *Ta wõttis juba pikema aja eeßt tähtsa Balona ßadama ära, kuid tema jõud ei lubanud tal mitte eßialgu palju kaugemale minna.* [AJA1910]
 c) *Nad tahtnud metßawahi käeßt leiba paluda, kuid ßee ajanud nad minema.* [AJA1910]

1990. aastate ajakirjanduskorpuse vastanduste puhul on sageli raske tuvastada ootust. Seos osalause vahel on tunduvalt lõdvem (17).

- (17) a) *See tekitas mitmel korral ta suu ümber naeruvine, **kuid** ta ei lausunud siiski sõnagi.* [ILU1950]
 b) *[Kogujakraavi suubuvate plastdreenide otsad olid üles keeratud.] Sellist pilti näeb haruharva, **kuid** rohumätaste järgi otsustades olid suudmed nii seisnud juba aastaid.* [AJA1990]
 c) *Süsteem ei ole täiuslik, on suurte puudustega, **kuid** on võimaldanud paljudel invaliididel töötamist jätkata.* [AJA1990]
 d) *[Loomulikult oleks põlevkivist põhimõtteliselt võimalik saada ka kõikidele nõuetele vastavat bensiini, kui põlevkivi toorõli vastavalt töödelda.] Meetodid selleks on naftakeemias ammu tuntud, **kuid** põlevkiviõli on niisuguseks töötlemiseks tunduvalt halvem tooraine kui nafta.* [AJA1990]

Lause (17a) esimese osalause ootuse mõistmiseks on eelnevat konteksti vaja selgitada. Üks võimalik ootus on näiteks: 'Kui ta suu ümber tekib naeruvine, siis ta ütleb midagi'. Selline seos on aga üsna meelevaldne ja esimese osalause väide ei osale ootuses, vastupidiselt näiteks lausele (17c), mille ootuse ('kui süsteem on suurte puudustega, siis ei võimalda ta invaliididel töötamist jätkata') ja ümberlükkamise suhe on tunduvalt loogilisem ja sidusam.

Raskesti tuvastatavat ootust kannab ka näide (17b). Esimese osalause ootus võib olla 'Kui mingit pilti näeb haruharva, siis ei kesta see kaua'. Ka siin on tegemist ootusega, mis on võrdlemisi meelevaldne ning kus seos ootuse ja esimese osalause vahel jääb häguseks. Siiski sobib see lause Izutsu skeemi.

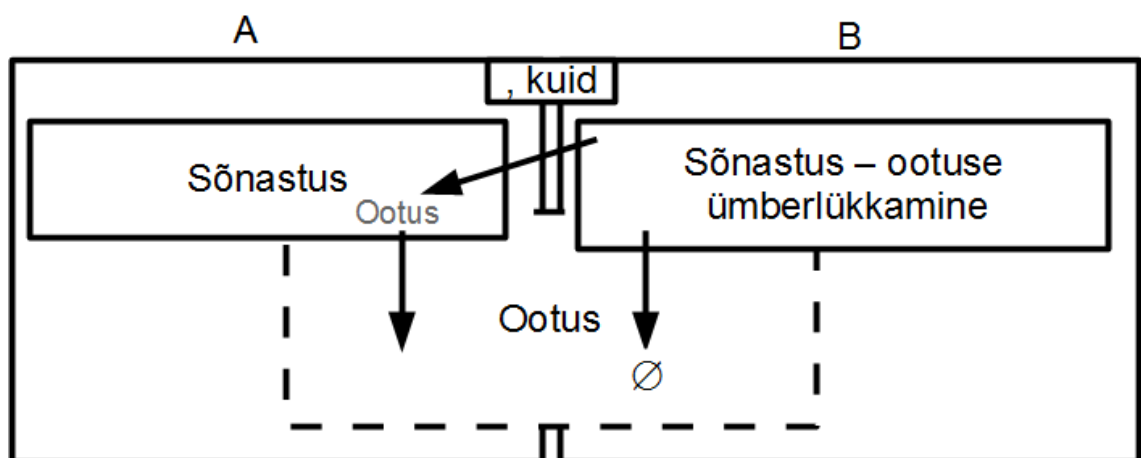
Lausetes nagu (17a) ja (17b) on esimese osalause ootus rohkem varjatud ja

vähem seotud teise osalausega, mis selle ümber lükkab. Erinevuseks nende vahel on aga see, et lauses (17a) ei esine esimese osalause väide ootuses, kuid lauses (17b) küll. Lause (17a) puhul ei kanna esimene osalause ootust, see selgub alles teise osalause väite lahkamisel. Lause (17b) puhul on väga raske ootust esimese osalausega seostada ka teise osalause väite kaasamisel, kuid ootus paigutub siiski esimesse osalause. 1990. aastate ilukirjanduskorpuses on lausete (17a) ja (17b) sarnaseid juhtumeid vähem kui ajakirjanduskorpuses.

1990. aastate korpustes aga leidub ka lauseid (enamasti kaudse kontsessiivse vastandusega laused), mis järgivad täpselt Izutsu mudelit. Lause (17d) esimene osalause kannab ootust ('kui seda on võimalik toota, siis tuleks toota põlevkivibensiini'), mille teise osalause ootus ('kui see on halvem tooraine, siis ei tuleks toota põlevkivibensiini') ümber lükkab.

Lauseid, kus ootus esineb ebaregulaarselt, leidub ka 1970. aastate ja 1950. aastate korpustes (18).

- (18) a) *Ma ei oska siiani seletada, mis mulle tookord mõjus, **kuid** ela mus oli vapustav.* [AJA1970]
 b) *Kolme esimese "Jevgeni Onegini" peatüki lõpetamisel kirjutas Puškin 1825. aastal: "Mitte keegi peale minu ei austa rohkem Don Juani (esimesed viis laulu, teisi pole lugenud), **kuid** sellel pole mitte midagi ühist Oneginiga."* [AJA1950]

Joonis 5. Lause (18a) ootusvastasuse skeem

Joonistega (3) ja (4) analoogse skeemiga on võimalik analüüsida ka lause (17a) osalause te tähendussuhteid. Seda on kujutatud joonisel (5). Esimese osalause sõnastus on „See tekitas mitmel korral ta suu ümber naeruvine“, teise osalause sõnastus on „ta ei lausunud siiski sõnagi“. Osalause tel on ühine ootus, milles on mõlema osalause sõnastusest informatsiooni. Hallis kirjas märgitud ootus esimese osalause sõnastuse juures on 'ta ütleb midagi' ning see ootus on tuletatav vaid siis, kui teise osalause sisu on teada. Koos esimese osalause sõnastusega on lause ühine ootus 'kui ta suu ümber tekib naeruvine, siis ta lausub midagi'.

Tiheda esinemissagedusega on ka laused, kus ühes osalauses on me- takeeleline info (19). Uue meedia korpuse materjalis esineb selliseid juhtumeid rohkem kui mujal.

- (19) a) *Veiti OT, kuid Sul on pentaxi 6x6 kaamera?* [Uus meedia]
 b) *Ma ei hakka siin käsitlema gnostitsismi ajalugu, kuid üldiselt usuvad Gnosti- kud, et maailma valitseb pahatahtlik olevus – Jahve (Vanast Testamendist) ning, et hea jumal on teisel pool madalamaid maailmu.* [Uus meedia]
 c) *et ma olen vist mingi puupea (andke andeks see mulle), kuid ma ei oska kuidagi sinna Linuxi terminali kasti connectima asuda.* [Uus meedia]
 d) *Ma ei oska siiani seletada, mis mulle tookord mõjus, kuid elamus oli vapu- tav.* [AJA1970]

Lauses (19a) on tegemist kõneaktiga. Esimese osalause ootus on 'ma ei rää- gi sellel teemal' (OT – ingl *off topic* tähendab netikeeles, et arutletakse teema- väliste asjade üle), kuid teine osalause teeb seda siiski. Esimest osalause t võib tõlgendada vabandusena. Kui vaadelda seda kõneakti lähtudes Eve Sweetseri ja Helen Plado uuringutest, siis võib väita, et esimene osalause lisab viisakust (Plado 2007: 128) ning pakub teisel kõnelejal võimalust mitte vastata esimese kõneleja küsimusele (Sweetser 2005: 110—112). Lause (19b) esimeses osa- lauses esineb kavatsus. Vaadeldes seda kõneaktina, võib väita, et kõneleja soovib laiahaardelisest teemast (gnostitsismist) rääkida vaid lühidalt ja liht-

sustatult. Esimese osalause ootuse järgi ei räägiks kõneleja üldse gnostitsismist, kuid see lükatakse ümber teise osalausega. Lauses (19c) on samuti esimeses osalauses vabandus. Lauses (19d) tähistab esimene osalause ebakindlust ja selle ootus on 'ma ei oska elamuse kohta midagi öelda'. Esimese osalause kõneakt viitab sellele, et kõneleja ei taha, et temalt rohkem kommentaare elamuse kohta küsitaks. Sellistes lausetüüpides kannab sõnastus ka kõneakti või metakeelelist informatsiooni lisaks ootusele.

2.3. Eitus osalausestes

Eitus esineb uurimismaterjalis esimeses osalauses vähem kui teises osalauses. Esimeses osalauses esines eitus ajakirjanduskorpuses 28 juhul ja ilukirjanduskorpuses 26 juhul 250-st (20a). Teises osalauses esines sama hulga lausete juures eitust ajakirjanduskorpuse materjalis 56 juhul ja ilukirjanduskorpuse materjalis 86 juhul (20b). Juhtumeid, kus mõlemas osalauses oli eitus, esines ajakirjanduskorpustes 3 juhul 250-st, kuid ilukirjanduskorpuste materjalis 6 juhul sama hulga lausete juures (20c).

- (20) a) *Küsimus **ei torganud** silma teravmeelsuse ega vajalikkusegagi, **kuid** inimlik uudishimu vajab rahuldust.* [ILU1970]
- b) *Seati Wenemaal siis hiljuti uus seadus kokku, **kuid** see uus väljaanne **ei saanud** täiel mõõdul maksma.* [AJA1910]
- c) *Silmad kohe peavad vahtima eespool tulukesi, mida enam küll **pole** vaja, **kuid** mida veel **pole** jõutud kustutada.* [ILU1938]

Bakalaureusetöös on loetletud eitavate lausete sekka need, mis süntaktiliselt eitust väljendavad. Eitust on võimalik väljendada ka morfoloogiliselt, näiteks liidete ja käänetega (EKG II: 165—166). Ka pragmaatiliselt väljendatud eitust on

käsitletud, ent tabelites nende arvud ei esine.

Teises osalauses esineb eitus kõige rohkem 1910. aastate ja 1990. aastate ilukirjanduskorpuste materjalis. Teiste registrite ja perioodide seast on 1950. aastate ajakirjanduskorpuse materjalis eitust teises osalauses 15 juhul viiekümnest.

Tabel 7. Eituse esinemine osalausetes ajakirjanduskorpuse materjalis

Periood	Eitus esimeses osalauses	Eitus teises osalauses	Lauseid kokku
1910.	9	11	50
1930.	6	10	50
1950.	3	15	50
1970.	1	12	50
1990.	9	8	50

Tabel 8. Eituse esinemine osalausetes ilukirjanduskorpuse materjalis

Periood	Eitus esimeses osalauses	Eitus teises osalauses	Lauseid kokku
1910.	1	26	50
1930.	5	10	50
1950.	9	12	50
1970.	5	14	50
1990.	6	24	50

Tabel 9. Eituse esinemine osalausetes uue meedia korpuse materjalis

Eitus esimeses osalauses	Eitus teises osalauses	Lauseid kokku
18	25	100

Eitust esimeses või teises osalauses esineb 1990. aastate ajakirjanduskorpuse materjalis peaaegu võrdselt. 1910. aastate ajakirjanduskorpuse materjalis on sarnane olukord: esimeses osalauses esineb eitust 9 juhul ja teises osalauses 11 juhul viiekümnest.

Ilukirjanduskorpuse materjalis on 1910. aastatel ja 1990. aastatel tugevalt eelistatud eitust teises osalauses kui esimeses. 1910. aastatel esineb eitus esimeses osalauses ühel juhul viiekümnest. 1990. aastatel esineb eitus esimeses osalauses kuuel juhul viiekümnest.

Ajakirjanduskorpuse materjalis esineb eitus ka lausetes, kus osalausetes on sama tegevussubjekt ja/või sama alus (21b). Veel sagedamini on seda leidunud ilukirjanduskorpuse materjalis (21a). Eitusega lausetes on relatiivlauseid rinnastatud 1990., 1930. ja 1910. aastate korpuse materjalis (21c ja 21d).

- (21) a) *Tõsi küll, **Alapõllu** polnud kadunud akadeemiku kateedrist, ta oli sealt samast kust Jaak Metski, **kuid** spetsiaalsuseks oli **tal** kahe teaduse-piiriala ning see oligi teda viinud poolestsaadik naaberkateedrisse vana akadeemiku kätte alla, kui ta veel aspirantuuris õppis.* [ILU1990]
b) *Süsteem ei ole täiuslik, on suurte puudustega, **kuid** on võimaldanud paljudel invaliididel töötamist jätkata.* [AJA1990]
c) *Ebainimikkus, **millega** inimene ei harju iial, **kuid milleni** inimene võib laskuda.* [AJA1990]
d) *Telekompanii CBS teatas TASS-i andmetel neljapäeval, et veebruarikuus ajas USA president George Bush telefonitsi juttu mehega, **keda** ta pidas Iraani presidendiks, **kuid kes** seda ei olnud.* [AJA1990]

Eitusega laused, kus mõlemas osalauses on sama alus, esineb kõige rohkem 1950. ja 1910. ilukirjanduskorpuse materjalis – mõlemas 10 juhul viiekümnest. 1990. aastate ilukirjanduskorpuse materjalis omavad eitusega lausete osalused sama alust vaid ühel juhul, 1970. aastate ilukirjanduskorpuse materjalis 9 juhul, 1930. aastate ilukirjanduskorpuse materjalis 6 juhul. Ka ajakirjanduskorpuse materjalis 1950. ja 1910. aastatel eitusega lausete puhul suurim arv samu aluseid osalausetes – mõlemas 8 juhul viiekümnest. 1970. aastatel on eitusega lausete osalausetes sama alus 2 juhul ning 1930. aastatel ja 1990. aastatel 3 juhul.

Relatiivlauseid rinnastavaid eitusega lauseid esineb 1910. ja 1930. aastate ajakirjanduskorpuse materjalis ühel juhul kummaski, 1990. aastate ajakirjanduskorpuse materjalis kahel juhul. Ilukirjanduskorpuse materjalis esineb relatiivlauseite rinnastust 1910. aastatel ühel ning 1930. aastatel kahel juhul. Ülejäänud korpuse materjalis ei esine lauseid, kus eitusega lausetes oleks relatiivlauseid rinnastatud. Relatiivlauseid on rinnastatud koos vastava sidendiga – nii võib ühes osalauses olla näiteks *kes* ja teises samaviiteliselt *keda*.

Eitust esineb ka neis lausetes, kus ühe osalause tegevussubjektiga või alusega on teises osalauses samaviiteline lauseliige, mis pole ei alus ega tegevussubjekt (22).

- (22) a) *Leninliku Komsomoli nimeline Kultuuripalee on küll raadiotehase oma, kuid mitte kunagi pole seal tehtud vahet: selle lapse oma isa töötab meil, tema võib tulla, too teine aga mitte.* [AJA1970]
b) *Käitisele on tellitud ajalehti, kuid pole märgata olnud, et noortöölised neist huvituksid.* [AJA1950]
c) *Kinnitan talle, et ta ei saa meiega kaasa tulla, kuid ta ei nõustu.* [AJA1950]

Joel Sang on väitnud, et eitusega lükkab kõneleja ümber väite, mida kõneleja arvates kuulajad usuvad (Sang 1983: 16). Vastandava rindlause teises osalauses olevat eitust on Sang tõlgendanud kui vastuväidet esimeses osalauses esitatud väärinformatsioonile (Sang 1983: 25). Samas kohas toob ta näite (23a), mis on kaudse vastandusega lause. Eitus võib esineda teises osalauses ka otsese vastandusega rindlausetes (23b).

- (23) a) *Hommikul olevat Maali metsa seenele läinud, aga metsas ei olegi praegu seeni.* (Sang 1983: 25)
b) *Olen mõnele müüjale selles asjas oma arvamust avaldanud, kuid muutunud pole midagi.* [AJA1990]

Eitust sisaldavad relatiivlauseite rinnastused või rindlauseid, mis sisaldavad samu aluseid või mis sisaldavad ühe osalause tegevussubjektile viitavat lause-

liiget teises osalauses, lükkavad ümber ühe referendi kohta käiva oodatava arvamuse.

Sageli on kaudses koordinatsioonis teise osalause järelalus eitava sisuga. Otsese koordinatsiooni puhul on teine osalause tihti ise otsese eitusega või harvematel juhtudel eitav oma pragmaatilise markeeringu või semantika kaudu. Joel Sang on ka sedalaadi eitust käsitlenud (1983: 126—133, 145). Näiteks lauses (24a) on tegemist kaudse koordinatsiooniga, milles teise osalause järelalus on eitav: 'linna kanaleid ei kaevata'. Lauses (24b) on otsese koordinatsiooniga lause, mille teine osalause on eitusega ja lauses (24c) on otsese koordinatsiooniga lause, mille teine osalause on liitelise eitusega.

- (24) a) *Et elamise tingimisi tõsta, oleks kibedalt vaja linna kanalisid kaevata, **kuid** see plaan jääb ainult wagaks soowiks.* [AJA1890]
b) *Julgeolekunõukogu alustas uuesti Palestiina ja niinimetatud Tšehhoslovakkia küsimuse arutamist 21. mail kahel eraldi toimunud istungil, **kuid** ei võtnud vastu otsust üheski küsimuses.* [AJA1950]
c) *Ta on peaaegu kõigiga rääkinud, **kuid** enamasti tulemusteta.* [AJA1970]

Sagedamini on aga ootusvastase koordinatsiooniga küsilausetes sisuline eitus. Näiteks lausetes (25a, 25b) esinev abessiv (*milletagi, vaevata*) muudab lausete tähendused eitavaks.

Uurimismaterjalis omas eitav osalause üldiselt ka eitavat ootust. Esimese osalause ootuses esineb eitust harva, näiteks on lause (25c) esimese osalause ootus 'teater ei peaks prooviruumi üürima'.

- (25) a) *Mulle meeldib, kui mulle tähelepanu osutatakse mu teenete pärast, **kuid** nii ilma milletagi, ainult sellepärast, et ma olemas olen?* [ILU1939]
b) *Et aga näitus otsata tööd ja hoolt kaasa toob, on ka selge, **kuid** mida hääd asja waevata saab?* [AJA1890]
c) *[Vana poliitharidusmaja on võimaldanud teatrile prooviruumi.] Rent on kõrge, **kuid** kas või see probleem on nüüd lahendatud, ajutiselt muidugi.* [AJA1990]

Eitusliku aspekti poolest on kontsessiivne koordineatsioon sarnane korrigeerivaga. Korrigeeriv rinnastus nõuab esimeses osalauses eitust, kuna lükkab ümber väite, seejärel tehakse vastav korrektuur teises osalauses. Samas esineb kontsessiivses koordineatsioonis väite (mis on ootusega väljendatud) ümberlükkamine teises osalauses. Otsese koordineatsiooni puhul lükatakse väide ümber otsese eitusega või sisulise eitusega ja kaudse koordineatsiooni puhul eitava järeldusega. Kuna eituse üks olulisimaid aspekte ongi mingi väite ümberlükkamine; isegi kui kõneleja ainult arvab, et kuulaja võib väidet uskuda (Sang 1983: 16); on kontsessiivne koordineatsioon tihedalt eitusega seotud.

2.4. Ootusvastase rinnastuse osalausete tegevussubjektid

Bakalaureusetöös on vaadeldud ka tegevussubjekte, aluseid, nende viitesuhteid ning aluste ja tegevussubjektide puudumise põhjuseid kummaski osalauses.

Korpusematerjalis on kõige rohkem ajakirjanduskorpuse lausete seas neid lauseid, mille osalausete tegevussubjektid ei ole samad ning mille ühes osalauses ei ole ka samaviitelist lauseliiget teise osalause tegevussubjektiga (26). Korpusematerjalis olid ka ilukirjanduskorpuse lausete seas sellised laused ühed levinumad.

- (26) *Olen mõnele müüjale selles asjas oma arvamust avaldanud, kuid muutunud pole midagi.* [AJA1990]

Juhul kui osalausetes olid samad tegevussubjektid, esinesid need sageli samaviiteliste alustena (27a). Teises või esimeses osalauses oli tegevussubjekt ellipsiga välja jäetud pooltel või enamatel juhtudel nii ilu- kui ajakirjanduskorpusematerjalis (27b). Leidus ka lauseid, kus mõlemas osalauses olid tegevus-

subjektid ellipsiga välja jäetud, kuid olid samased (27c). Alati ei olnud tegevus-subjekt vormilt alus (27d). Ka sellistel puhkudel võis esineda ellipsit (27e).

- (27) a) **See** polnud kallis, ema oli ta oma korjandusest otnud, **kuid** Billiele näis **ta** taewalik. [AJA1930]
- b) Veel esineb juhtumeid, et **kolhoosi juhatus** moodustab küll formaalselt ehitus-brigaadi, **kuid** suunab selle hiljem teistele töödele. [AJA1950]
- c) Kõik nurgad käisin läbi, **kuid** lilla kaelasidemega vanameest ei leidnud. [ILU1910]
- d) **Seltskonnal** on õigus oodata küll seaduseandluselt otsustavaid samme algko-holimüügi kitsendamisel, **kuid seltskond peab** ka ise asuma tööle, et alkoholi järk-järgult enda keskelt välja tõrjuda. [AJA1930]
- e) **Meil** on Nõukogude kaupade ees kaubandusbarjäärid, **kuid** praegu peame suhtuma N. Liidusse samamoodi nagu suhtume teistesse maadesse," sõnas ta. [AJA1990]

Paaril korral esines korpusematerjalis lauseid, kus osalause tegevussub-jehtid olid samad ainult osaliselt. Näiteks lauses (28a) on esimese osalause te-gevussubjekt *Tema vastane, leningradlane Mihhailova*. Teises osalauses on te-gevussubjekt *kumbki*. Kuna *kumbki* tähistab mõlemat vastast, siis kuulub sinna alla ka esimese osalause tegevussubjekt. Seega on nendel osalause tel osali-selt ühine tegevussubjekt. Tegevussubjekt, mis sisaldas teise osalause tege-vussubjekti, esines ka esimeses osalauses (28b). Selle lause (28b) esimese osalause tegevussubjekt *keegi* sisaldab ka teise osalause tegevussubjekti *osad inimesed*.

- (28) a) **Tema vastane, leningradlane Mihhailova**, valis küll keerulise mängusüsteemi, **kuid kumbki** paremust ei saavutanud. [AJA1950]
- b) Surveabinõud ei meeldi **kellelegi**, **kuid osad inimesed** tunnevad maailma

saatuse pärast vastutust ja on nõus leppima teatud küsimustes piirangutega või vähemalt saavad aru, et piirangud oleksid õiglased. [Uus meedia]

Tabel 10. **kuid**-koordinatsiooni tegevussubjektid ja nende ellips ajakirjanduskorpuse materjalis

Periood	1910	1930	1950	1990
Samad TSd	1	2	4	1
TSiga samaviiteline lauseliige	3	1	7	2
Osaliselt samad TSd	0	1	1	1
Ebamäärased TSd	3	1	3	8
Ellips ühes osalauses	13	11	14	6
Ellips mõlemas osalauses	1	0	0	0
Samad alused	19	15	17	9
Lauseid kokku	49	50	49	49

Tabel 11. **kuid**-koordinatsiooni tegevussubjektid ja nende ellips ilukirjanduskorpuse materjalis

Periood	1910	1930	1950	1990
Samad TSd	2	5	3	6
TSiga samaviiteline lauseliige	1	4	5	5
Osaliselt samad TSd	0	0	1	1
Ebamäärased TSd	1	0	0	0
Ellips ühes osalauses	10	13	18	10
Ellips mõlemas osalauses	4	4	3	2
Samad alused	20	22	22	18
Lauseid kokku	49	50	49	49

Tabel 12. *kuid*-koordinatsiooni tegevussubjektid ja nende ellips uue meedia korpuse materjalis

Samad TSd	7
TSiga samaviiteline lauseliige	4
Osaliselt samad TSd	4
Ebamäärased TSd	3
Ellips ühes osalauses	13
Ellips mõlemas osalauses	13
Samad alused	29
Lauseid kokku	101

Analoogiliselt relatiivlausete koordinatsioonile, kus kasutatakse relatiivlauseid ühe objekti erinevate aspektide kirjeldamiseks, võrdleb ootusvastane koordinatsioon **osaliselt samaste tegevussubjektide** hüponüümi ja hüperonüümi suhet, tuues välja erinevused nende vahel. Näiteks lauses (29) on esimese osalause tegevussubjekt *nad* ning teise osalause tegevussubjekt *tema*. Selles lauses (29) on hüperonüümiks *nad* ning hüponüümiks *tema*, kuna esimene sisaldab ka teist. Omadust, mis kehtib hüponüümile, ei omistata hüperonüümile ja vastupidi. Nagu relatiivlausete koordinatsiooni puhul, on ka ootusvastase koordinatsiooni osaliste tegevussubjektidega lausetes sagedasti eitus, eriti 1990. aastate ja Uue meedia korpuste materjalis.

- (29) **Nad** olid ulatanud teineteisele käed, lubanud võidelda kõrvuti nagu võitlesid Velikije Luki all, **kuid tema** ei võidelnud kogu oma jõu ja oskusega. [ILU1950]

Ebamäärane oli korpusematerjalis tegevussubjektide suhe juhtudel, kus lause oli umbisikuline (30a ja 30b); kus lause oli üldisikuline (30c ja 30d). Üks osalausetest võis olla ka üldisikut väljendav ja teine umbisikuline (30e).

- (30) a) *Ta usub kindlalt sellesse, mida räägib, **kuid** ka kõige õigemad faktid kootakse maailmapildikangasse, mille aluseks on tees, et RR ja valitsus valetavad alati.*" [AJA1990]
- b) *Räägitakse, **kuid** ei võeta puudusi terava kriitika alla, ei parandata olukorda ega kõrvaldata puudusi.* [AJA1950]
- c) *Raske on pingeritta seada, **kuid** nimetaksin migratsiooni, põhjendamatut 16 000rublalist maksu ka põlistele Eesti elanikele ning muidugi munitsipaalomandi küsimust.* [AJA1990]
- d) *Kartulid võib ka toorelt anda, **kuid** soovitawam on neid ikka keedetult ja muu toiduga segatult anda, mislābi ka muu toit suurema isuga āra sōōdakse.* [AJA1910]
- e) *Mittekallaletungipakti ei saa vaadelda ega hinnata lahus selle lisaprotokollist, **kuid** viimasest on Nōukogude Liidus seni kõneldud ja kirjutatud vaid riivamisi.* [AJA1990]

Renate Pajusalu sõnul võib umbisikulisel tegumoel, nagu (30b), sageli olla eelnevate referentidega seos. Umbisikuline võib neil juhtudel viidata kolmandale isikutegrupile või isikule, ent sagedasti korduv umbisikuline vorm tugevdab referendi üldisust. (Pajusalu 2013: 21—22)

Kuigi Pajusalu käsitles impersonaali ja konditsionaali, võib märgata analooge umbisikuliste (30b) ja üldisikuliste lausete (30c) juures. Näiteks lause (30c) esimene osalause ei ole vormilt küll esimeses pöördes, kuid võib viidata siiski kõnelejale.

Kuigi tegevussubjektid ei ole sageli osalausetes samad, võib samaviiteline olla mingit muud lausekomponenti märkiv lauseliige (31). Selles lauses (31) on samaviiteline esimese osalause tegevussubjektiga (*naftalinna jalgpallurid*) teise osalause täiend (*nende*). Sellised laused on jällegi samalaadsed relatiivlausete koordineerimisega: osalausetes võrreldakse ühe objekti erinevaid aspekte.

- (31) *Naftalinna jalgpallurid seisavad tabelis ülimalt tagasihoidlikul, eelviimasel kohal, **kuid** liidermeeskondadega on nende mäng hästi välja tulnud.* [AJA1990]

Tegevussubjekt ja tema teises osalauses paiknev samaviiteline lauseliige võivad koha vahetada teise tegevussubjekti ja samaviitelise lauseliikme paariga. Näiteks lauses (32) on esimese osalause tegevussubjektile *naine* (alus) viidatud teiseses osalauses täiendiga *ta* ning esimese osalause määrus *mehele* viitab teise osalause alusena vormistatud tegevussubjektile *Kalju*. Lause ootusvastasus tekib mehe reaktsioonist. Esimese osalause ootus on 'mees vastas ta pilgule' ning teises osalauses lükatakse see sõnastatud osas ümber *Kalju* (mees) *ei vastanud ta õnnetule pilgule*. Seega ei ole siin võrreldud hüperonüümiasuhet tegevussubjekti *naine* ja selle ühe aspekti (*ta õnnetu pilk*) vahel, vaid *Kalju* reaktsioone.

- (32) *Merehädalise pilgul vaatas naine mehele otsa, kuid **Kalju** ei vastanud ta õnnetule pilgule ega pööranud peadki; seejärel liikus Eha hägune silmavaade üle avatud sarga poja suunas, kes seisis vanaisa kõrval ja silmitses hajameelselt vanaema kokkukuivanud keha piirjooni surnulina all.* [ILU1990]

Siiski võib sarnaselt osaliselt samaste tegevussubjektidega esineda ka tegevussubjekti ja teises osalauses paikneva samaviitelise lauseliikme vahel hüperonüümiasuhte võrdlemist. Näiteks lauses (33) on esimese osalause ootus 'kuulajate seas oli palju eestlasi' ning selle lükkab ümber teise osalause sõnastus *nende hulgas* (oli) *õige vähe eestlasi*. *Kuulajad* on selles lauses hüperonüüm ning *eestlasi* hüponüüm.

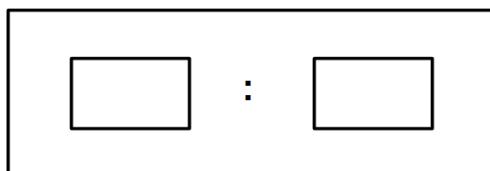
- (33) ***Kuulajaid** oli mõlematel õhtutel õige palju, kuid **nende hulgas** õige vähe eestlasi.* [AJA1910]

2.5. Ootusvastast rinnastust sisaldavad liitlausestruktuurid

Eesti keele grammatika toob välja 6 liitse liitlause struktuuri (EKG II: 318—319). Bakalaureusetöös on käsitletud neid EKGs välja toodud struktuure, milles sisaldub rindlause. Järgnevalt on neid lähemalt kirjeldatud.

Esimene käsitletud liitlause struktuur oli **elementaarne rindlause** (vt joonist 6 ja lauset 34). Liitlause struktuuride joonistel (joonised 7 – 10) tähistab koolon rinnastussuhet, kaldjoon alistussuhet ning ristkülikud osalauseid.

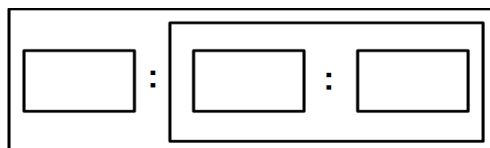
(34) [Temmes tahtis ukse lahti lükata, **kuid** [midagi hoidis teda tagasi]]. [ILU1990]

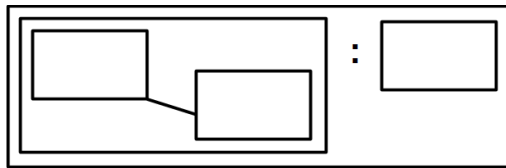
Joonis 6. **Elementaarne rindlause** (EKG lk 317)

2.5.1. Liitse rindlause struktuurid

Liitsetest rindlausetest käsitleti kaht struktuuri: **liitne rindlause, mille üks osalause on veel omakorda rindlause** (vt joonist 7 ja lauset 35a), selles lausetüübis ei ole rinnastatud osalused aga loetletud.

Joonis 7. **Liitne rindlause, mille osalause on rindlause** (EKG lk 318)

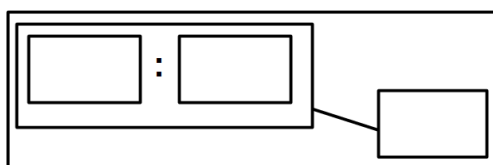
Joonis 8. Liitne rindlause, mille osalause on põimlause (EKG lk 318)

- (35) a) [*Meistrivõistluste resultatiivseim mängija Dmitri Kvartalnov viis küll II kolmandikul "Himiku" juhtima*], **kuid** [*viimasel kolmandikul olid dünamolased selgelt paremad ning* [*"Himik" kaotas 1:3 (0:0, 1:0, 0:3)*]]. [AJA1990]
 b) [*Võib-olla poleks veelgi ärganud*], **kuid** [[*tundis, et* [*soe ja raske keha end tema külje vastu surub*]]. [ILU1990]

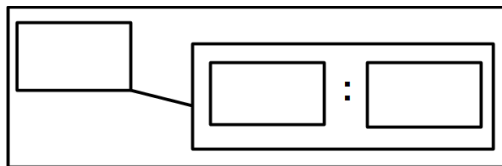
Teine selles töös vaadeldud liitse rindlause struktuur oli **liitne rindlause, mille üks osalause on põimlause** (vt joonist 8 ja lauset 35b).

2.5.2. Liitse põimlause struktuurid

Lisaks on vaadeldud **liitse põimlause struktuure**. Esimene käsitletud liitse põimlause struktuur oli **liitne põimlause, mille pealause on rindlause** (vt lauset 35a ja joonist 9), teine oli **liitne põimlause, mille kõrvallause on rindlause** (vt joonist 10 ja lauset 35b).

Joonis 9. Liitne põimlause, mille pealause on rindlause (EKG lk 319)

Joonis 10. Liitne põimlause, mille kõrvallause on rindlause (EKG lk 319)

- (35) a) [Too piima, **kuid** [ära õlle peale jälle raha raiska]], **kui** [sa poodi juhtud mine-ma].
 b) [Inimkond oli astunud aatomiajastusse], **mis** [[pakkus ühelt poolt hüvesid], **kuid** [teiselt poolt tekitas palju muref]]. [AJA1970]

2.5.3. Osalausete rinnastamine sidesõnaga **kuid** liitlausete tarindites

Esimest liitse rindlause struktuuri esines korpusematerjalis kõige rohkem 1990. aastatel. Ajakirjanduskorpuse materjalis 11 juhul viiekümnest ning ilukirjanduskorpuse materjalis 17 juhul viiekümnest. Võrreldes 1950. ja 1970. aastate ilu- ja ajakirjanduskorpuse materjali on märgata, et ilukirjanduskorpuse materjali seas on eelistatud esimest liitse rindlause struktuuri rohkem – 1950. aastate ajakirjanduskorpuse materjalis oli seda struktuuri viiel juhul, ilukirjanduskorpuse materjalis aga 16 juhul viiekümnest; 1970. aastate ajakirjanduskorpuse materjalis samuti viiel ning ilukirjanduskorpuse materjalis 14 juhul viiekümnest. Kõige lihtsamat struktuuri – elementaarset liitlauset – on korpusematerjalis eelistatud igal perioodil ja registris enim.

Esimest liitse rindlause struktuuri esines korpusematerjalis kõige vähem 1910. aastatel (ajakirjanduskorpuse materjalis neljal juhul ja ilukirjanduskorpuse materjalis viiel juhul) ja 1930. aastatel (ajakirjanduskorpuse materjalis kolmel juhul ja ilukirjanduskorpuse materjalis viiel juhul).

Tabel 13. Erinevate liitlause tarindite esinemissagedus ajakirjanduskorpuse materjalis

Periood	Elementaar- ne rindlause	Liitne rindlause, 1. tüüp	Liitne rindlause, 2. tüüp	Liitne põimlause, 3. tüüp	Liitne põimlause, 4. tüüp	Lauseid kokku
1910.	21	4	20	0	5	50
1930.	27	3	18	0	2	50
1950.	33	5	8	0	4	50
1970.	28	5	14	0	3	50
1990.	23	11	13	1	2	50
Kokku:	132	28	73	1	16	250

Tabel 14. Erinevate liitlause tarindite esinemissagedus ilukirjanduskorpuse materjalis

Periood	Elementaar- ne rindlause	Liitne rindlause, 1. tüüp	Liitne rindlause, 2. tüüp	Liitne põimlause, 3. tüüp	Liitne põimlause, 4. tüüp	Lauseid kokku
1910.	28	5	15	0	2	50
1930.	31	5	10	0	4	50
1950.	22	16	11	0	1	50
1970.	19	14	15	1	1	50
1990.	21	17	11	0	1	50
Kokku:	121	57	62	1	9	250

Tabel 15. Erinevate liitlause tarindite esinemissagedus uue meedia korpuse materjalis

Elementaarne rindlause	Liitne rindlause, 1. tüüp	Liitne rindlause, 2. tüüp	Liitne põimlause, 3. tüüp	Liitne põimlause, 4. tüüp	Lauseid kokku
58	8	28	0	6	100

Korpusematerjalis esines aga ka keerulisema tarinditega liitlauseid, mis liigituvad oma üldise struktuuri poolest EKG liigituste alla. Selliste lausete pealause ning 1. ja 2. astme kõrvallause järgivad EKGs kirjeldatud tarindeid, kuid võivad sisaldada ka järgmiste astmete kõrvallauseid.

Näiteks leidub ootusvastase koordinatsiooniga liitseid rindlauseid, mille mõlemad osalaused on põimlauseid (36). Samas lauses (36) on teise osalause kõr-

vallause sees veel üks kõrvallause.

- (36) [Oleme mõistagi tänulikud, **kui** [meid informeeritakse kõikidest etteheidetest]],
kuid [võin kinnitada, **et** [Soome Vabariigi kodanik peab täitma Euroopasse
sõites rohkem dokumente kui eestlane, **kes** [Välisministeeriumi kaudu reisib]]]].
[AJA1990]

Materjalis leidub ka liitseid rindlauseid, mille üks osalause on rindlause, milles on omakorda sees veel põimlause (37). Lauses (37) on teise osalause teine osalause põimlause, mille kõrvallause on omakorda veel rindlause.

- (37) [Esimene oleks lootustandvam], **kuid** [töötajad ise punnivad vastu **ja** [kustutavad
kollektiivlepingutest punkte, **mis** [varem jätsid eksinuid preemiatest ilma] **või** [ei
lubanud uue auto saamist purjussõidu harrastajaile]]]. [AJA1990]

Eelmisest näitest veel keerukama ehitusega on järgnev lause (38). Selles liitses rindlauses on teise osalause rindlause sees veel põimlause, millele järgneb verbita lauselühend.

- (38) [Kõik olnuks väga ilus, **kuid** [nagu saatuse kiuste oli uks lahti ununenud **ja** [just
siis, **kui** [poiss seadis kätt arglikult ümber Margreti puikleva piha], ilmus lävele
Lõige Villem], [tublisti auru all]]. [ILU1990]

Peatükis 2.3. mainitud relatiivlausete vastandav koordinatsioon esineb ka lausetes, kus ei ole eitust (vrd 39a ja b), kuid harvemini.

- (39) a) [Telekompanii CBS teatas TASS-i andmetel neljapäeval, **et** [veebruarikuus
ajas USA president George Bush telefonitsi juttu mehega, **keda** [ta pidas Iraani
presidendiks, **kuid** [kes seda ei olnud]]]]. [AJA1990]
b) [---] [tegu, **mida** [ma siiamaaani sügavalt kahetsen, **kuid** [millest tollal rõõmu
tundsin]]]. [ILU1990]

Enamasti on sarnased relatiivlausete koordinatsioonid liitse põimlause kõrvallause sees (võrdle 39a, 39b ja 40a). Kui rinnastatud relatiivlausete relatiivpronoomenid on sama käändega, siis ei pea kordama relatiivpronoomenit teises osalauses (võrdle 40a ja 40b). Kui relatiivpronoomenid ei ole sama käändega, siis muudab teises osalauses pronoomeni välja jätmine lause raskesti vastuvõetavaks (40c).

- (40) a) [*Sel kombel on inimene kaua aega ja palju kordi välja arvutanud toimuvat, aga veel enam seda*], **mida** [*iialgi ei toimu*], **kuid** [*usutakse toimuvat*]. [ILU1990]
 b) Sel kombel on inimene kaua aega ja palju kordi välja arvutanud toimuvat, aga veel enam seda, **mida** iialgi ei toimu, **kuid mida** usutakse toimuvat.
 c) ? Veebruarikuus ajas USA president George Bush telefonitsi juttu mehega, **keda** ta pidas Iraani presidendiks, **kuid** seda ei olnud.

Lause (41) on ootusvastase koordinatsiooniga liitne rindlause, mille teine osalause on põimlause, mis omakorda on veel rinnastavas suhtes järgneva osalausega, mis on aga järgnevaga subordinatsioonisuhtes.

- (41) [*Senegali valitsusel oli küll kavatsatud vanad kvartalid maata teha, kuid linna rahvaarv kasvab niivõrd kiiresti, et [seda kavatsust pole olnud võimalik seni ellu viia, ja [karta on, et [ei suudeta niipea]]]]]. [AJA1970]*

Lause (42) on liitne rindlause, mille mõlemas osalauses on põimlause. Teine osalause sisaldab kaht kõrvallauset, millest esimene sisaldab omakorda ootusvastase koordinatsiooniga rindlauset.

- (42) [*Meie rahvas on alati võidelnud kolonisaatorite vastu¹ 50 aastat tagasi kui [relvastatud võitlus oli jõudnud haripunkti], läksid Inglise imperialistid välja poliitilisele manöövrile] ning [jagasid saare kaheks riigiks liri Vabariigiks, mis [saavutas mõningase poliitiline sõltumatuse, kuid [sai tegelikult neokolonialismi esimeseks ohvriks]] ja Põhja-lirimaaks, mille [inglased jätsid endale kui Ühendatud Kuningriigi osa]]]. [AJA1970]*

1 Korpuses ei olnud siin punkti, kuid ilmselt on siin peetud lauset lõppenuks.

Liitse rindlause 1. tüübi puhul (liitne rindlause, mille osalause on rindlause) võib ühendada mitu rindlauset (43). Igas järgnevas rinnastatud osalauses säilib ootusvastase koordineerimise suhe esimese osalausega.

- (43) [Ja küla oli koeri täis, **kuid** [ükski neist ei haukunud teeliste peale], ei [tungenud kallale] **ega** [lõristanud hambaid]]. [ILU1970]

Kui samas tarindis esineb ühes osalauses üht tüüpi rindlause ning lause ise on teist tüüpi rindlause, siis on rindlased erineva koordineerimise tüübiga. Näiteks lauses (44a) esineb esimeses osalauses ühendav rindlause ning teine osalause on omakorda vastandav rindlause. Kui pealause on vastandava koordineerimisega, siis kõrvallauses esinev ühendav koordineerimine ei muuda teise osalause vastandamist esimesele (44b).

- (44) a) [Ta kõndis aeglasel sammul sadama poole **ja** [leidis vaevata "Ullabella"]], **kuid** [selle kapten ja kaubasaksad olid ikka veel foogti juures õiendamas]. [ILU1970]
b) Ka teise poolaja algus kulges leningradlaste kerge ülekaalu tähe all, **kuid** siis haaras Eesti NSV võistkond juba kindlalt initsiatiivi **ja** vaatamata Kullami ning Kruusi väljakukkumisele (neid asendasid Kiivet ja Sepik) saavutas Eesti NSV võistkond hinnatava võidu tugeva vastase üle - 48:40. [AJA1950]

Ootusvastase koordineerimisega rindlause võib paikneda ka teise ootusvastase koordineerimisega rindlause osalauses (45).

- (45) [Johannes püüdis nüüd kiiresti midagi tellida, **aga** [ta ei kuulnud oma sõnu, **sest** [kõik mattus meelelusse naeruvallangusse], **kuid** [ettekandja nähtavasti kuulis, **sest** [juba ta sammus leti poole, [ronis üle leti **ja** [samastus tortide ning veinipudelitega]]]]. [ILU1970]

Liitne rindlause, mille osalause on omakorda rindlause, võib sisaldada *kuid*-koordineerimist nii pealauses kui kõrvallauses (46).

- (46) [Ta oleks pidanud tõusma, [lauani kõndima **ja** [kää hõbedase asjakese järele sirutama]]], **kuid** [ta ei teinud seda]. [ILU1970]

Põimlauset sisaldav liitne rindlause võib sisaldada *kuid*-koordinatsiooni lisaks pealausele ka osalause kõrvallauses (47).

- (47) [Sel kombel on inimene kaua aega ja palju kordi välja arvutanud toimuvat], **aga** [veel enam seda, **mida** [iialgi ei toimu, **kuid** [usutakse toimuvat]]]. [ILU1990]

Liitlause struktuuridest võib *kuid*-koordinatsioon esineda ka muudes tariindites kui nendes, mis selle alapeatüki alguses välja toodud on (48). Selles lauses (48) on tegemist liitse põimlausega, mille kõrvallause on samuti põimlause, mis sisaldab omakorda *kuid*-koordinatsiooni.

- (48) [perearst ütles, **et** [tema tegeleb inimestega, **kes** [veel suudavad omal jalal kõndida **kuid** [on juba ilmselgete haigusnähtudega]]]] [Uus meedia]

Põimlause tarindis, mille kõrvallause on rindlause, võib *kuid*-koordinatsioon esineda ka kõrvallause rindlause sees (49).

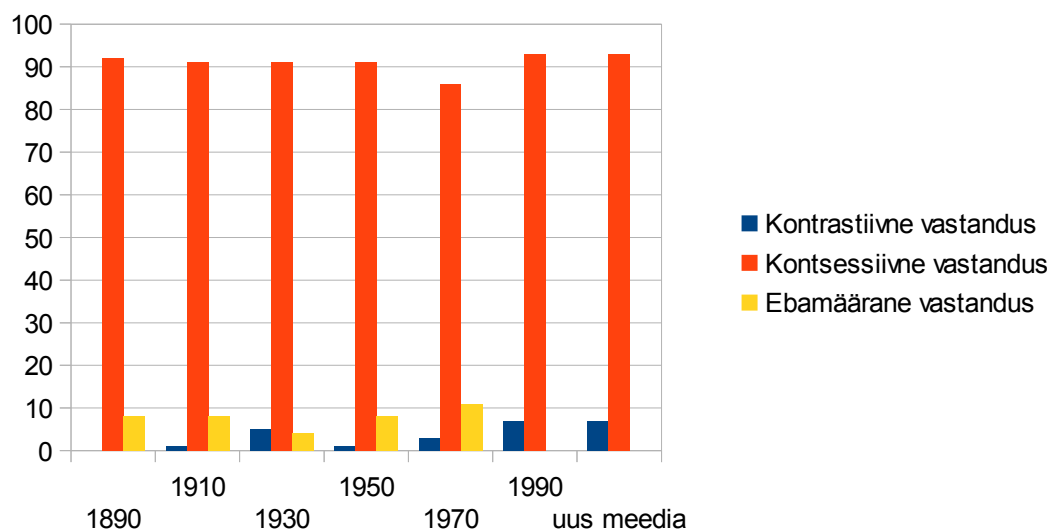
- (49) a) [Urjadinik Pupi auks peab ütlema], **et** [ta oli isegi nii kange **ja** [katsus sellele nähtusele mõelda, **kuid** [tundus siis iga kord endale millegipärast totrana ja – [jättis järele]]]]. [ILU1950]

2.6. Lausete rinnastamine sidesõnaga *kuid* kirjakeele eri perioodidel ja registrites

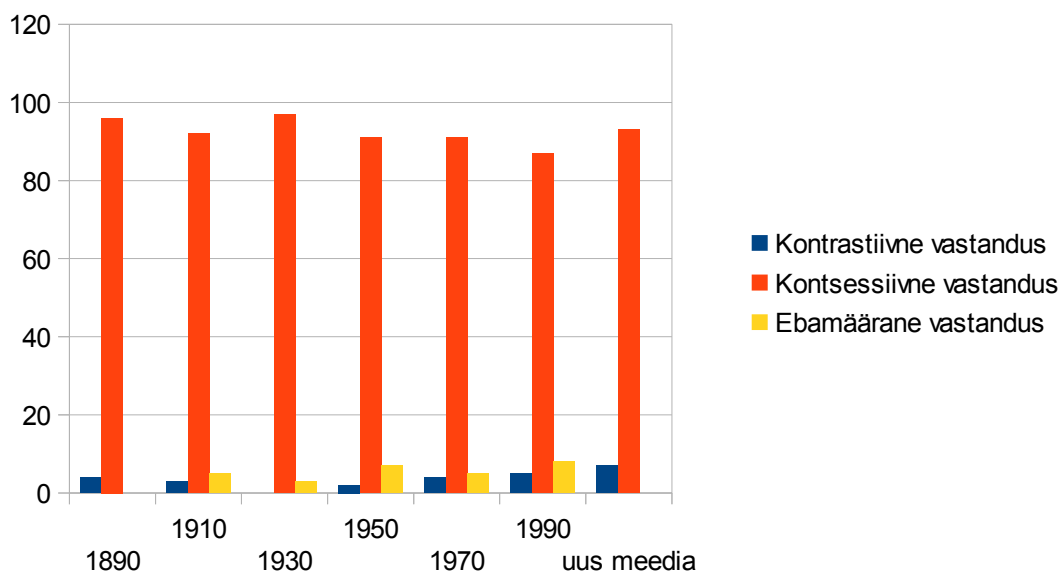
Nagu eelneva analüüsi käigus on täheldatud, on märgata teatud eripärasusi periooditi ja registriti *kuid*-koordinatsiooni kasutamisel. Lisaks on uue meedia korpuses täheldada tendentse, mis eristavad seda kirjakeelsest sidesõna *kuid* kasutamisest. Siinses osas antakse ülevaade vaadeldud keelenähtuste kasutamisest perioodide ja registrite lõikes püüdes välja tuua neile omaseid kasutustendentsi.

2.6.1. Kontrastiivne ja kontsessiivne vastandus

Hii-ruut testi järgi on register 1990. aastatel ning uue meedia korpuses mõjutanud seda, kas *kuid*-koordinatsioonis on konjunktsioon esinenud kontrastiivsena või kontsessiivsena. P-väärtus oli sellel juhul 0,002225. Võrreldes kõiki perioode ja registreid korraga (vaata jooniseid 11 ja 12) olid tulemused ebausaldusväärsed (p-väärtus oli liiga kõrge). Kui 1990. aastate ajakirjanduskorpuses on konjunktsiooni *kuid* kasutamine kontsessiivse või kontrastiivse konjunktsioonina sarnane uue meedia korpusega (mõlemas on kontsessiivset kasutatud enim ja ebamääraseid juhtumeid materjalis ei esinenud), siis 1990. aastate ilukirjanduskorpuses on rohkem esinenud raskesti määratlevat vastandust ja üleminekujuhumeid, mida on käsitletud alapeatükis 2.2 (tabelid 1—3).

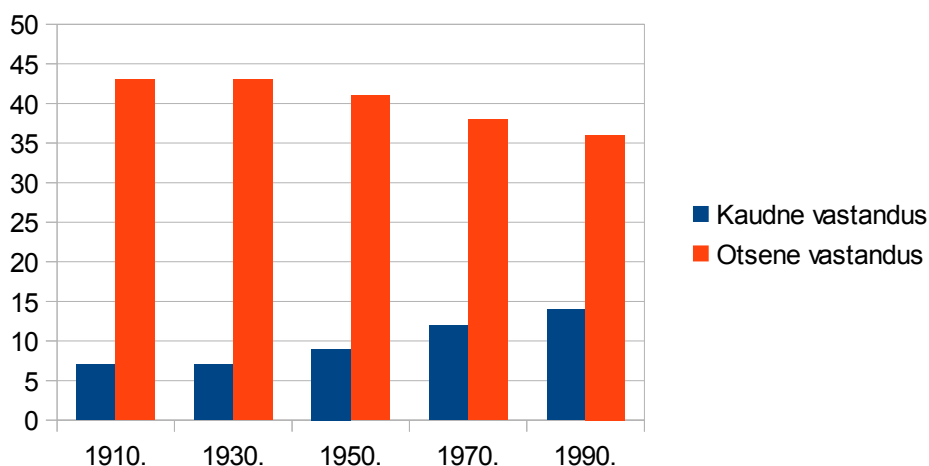
Joonis 11. Kontrastiivse, ootusvastase ja ebamäärase vastanduse esinemine ajakirjandus- ja uue meedia korpuse materjalis (vt tabelit 1)

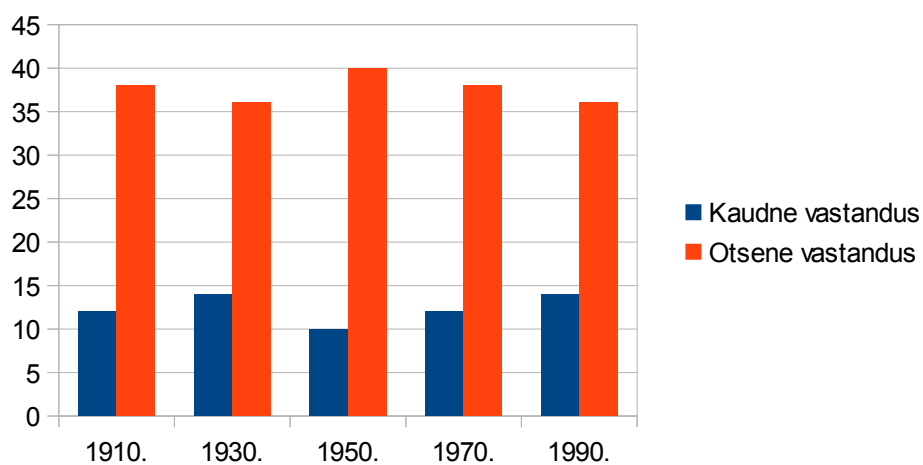
Joonis 12. Kontrastiivse, ootusvastase ja ebamäärase vastanduse esinemine ilukirjandus- ja uue meedia korpuse materjalis (tabel 2)

2.6.2. Otsene ja kaudne kontsessiivne vastandus

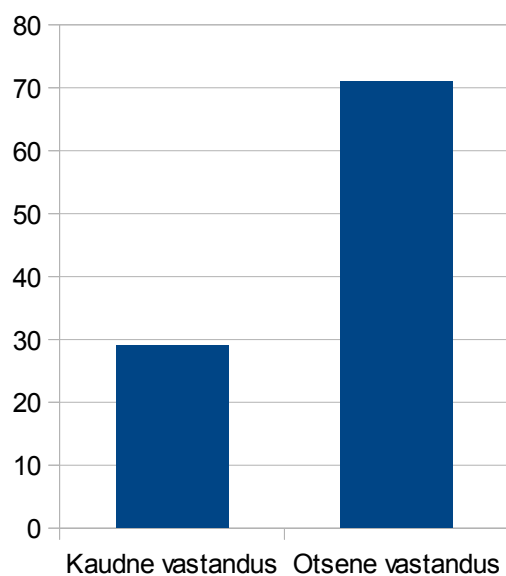
Otsese ja kaudse kontsessiivse vastanduse kasutusest olid hii-ruut testid tulemusteta, kuid korpusematerjalis oli näha tõusu kaudse vastanduse kasutuses 1950. aastatest kuni 1990. aastateni ilu- ja ajakirjanduskorpustes (joonised 13 ja 14). Ilukirjanduskorpuse materjalis on enamustel perioodidel eelistatud kaudset vastandust rohkem kui ajakirjanduskorpuse materjalis (joonised 13 ja 14). Uues meedias (joonis 15) on 1990. aastatele sarnaselt eelistatud kasutada rohkem kaudset vastandust võrreldes 1970. aastatega. Vaadeldava perioodi jooksul on konjunktsiooni *kuid* kasutus muutunud järk-järgult rohkem kaudse kontsessiivse vastanduse konjunktsiooniks, seda kirjakeeles ja vabamas keelekasutuses.

Joonis 13. Kaudse ja otsese koordinatsiooni esinemine ajakirjanduskorpuse materjalis (tabel 4)

Joonis 14. Kaudse ja otsese koordinatsiooni esinemine ilukirjanduskorpuse materjalis (tabel 5)

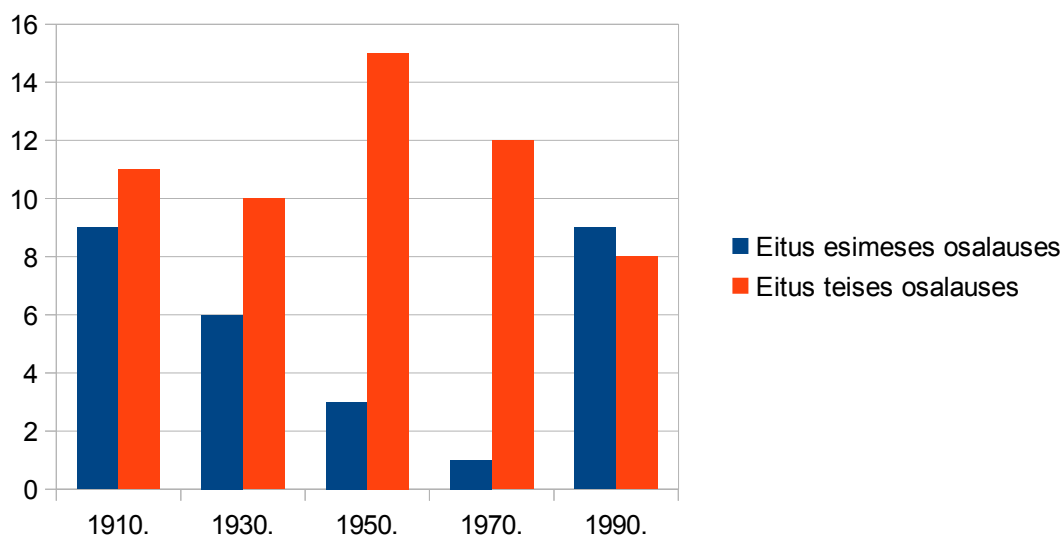

Joonis 15. Kaudse ja otsese koordinatsiooni esinemine uue meedia korpuse materjalis (tabel 6)

2.6.3. Eituse esinemine osalausetes

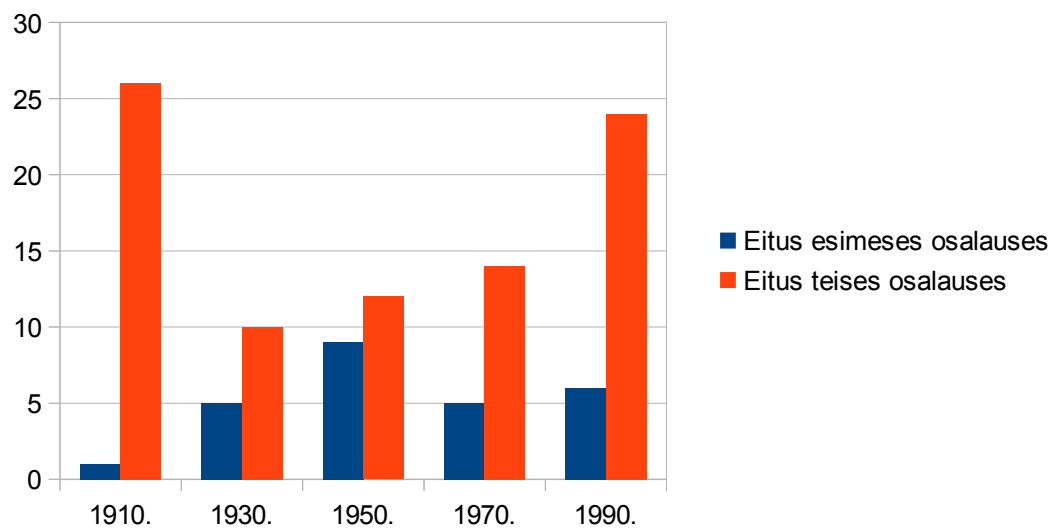
Hii-ruut testiga selgus, et perioodist on mõjutatud see, kui sageli esines ilukirjanduskorpuses *kuid*-koordinatsiooniga lausetes eitust esimeses või teises osalauses ning see, kas eitust esines üldse. Sellel juhul oli p-väärtus 0,00228. Mõlemas osalauses oli korraga eitust harva.

Korpusematerjalis on 1910. ja 1990. aastatel register kõige rohkem mõjutanud eituse kasutust ning lisaks erinevad nad mõlema registri poolest teistest perioodidest – ilukirjanduses on neil teistest perioodidest eelistatud enam eitust teises osalauses ja ajakirjanduses eitust esimeses osalauses (joonised 16 ja 17). Märgatav on ka kirjakeele ja vabama keelekasutuse lahknevus – uue meedia korpuse materjalis ei ole suurt vahet kummas osalauses eitust esines (joonis 18).

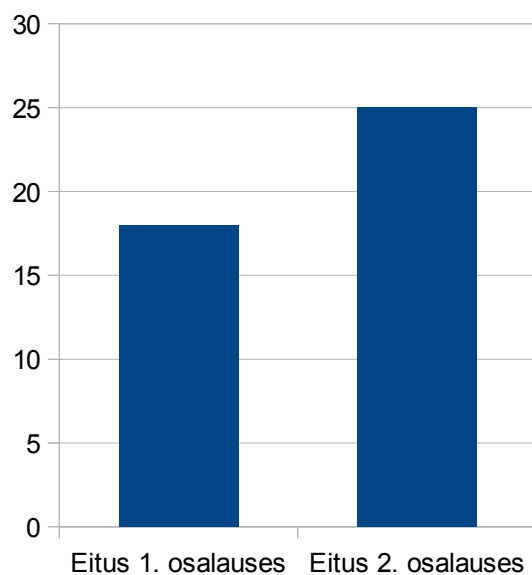

Joonis 16. Eituse esinemine osalausetes ajakirjanduskorpuse materjalis (tabel 7)

Joonis 17. Eituse esinemine osalausetes ilukirjanduskorpuse materjalis (tabel 8)

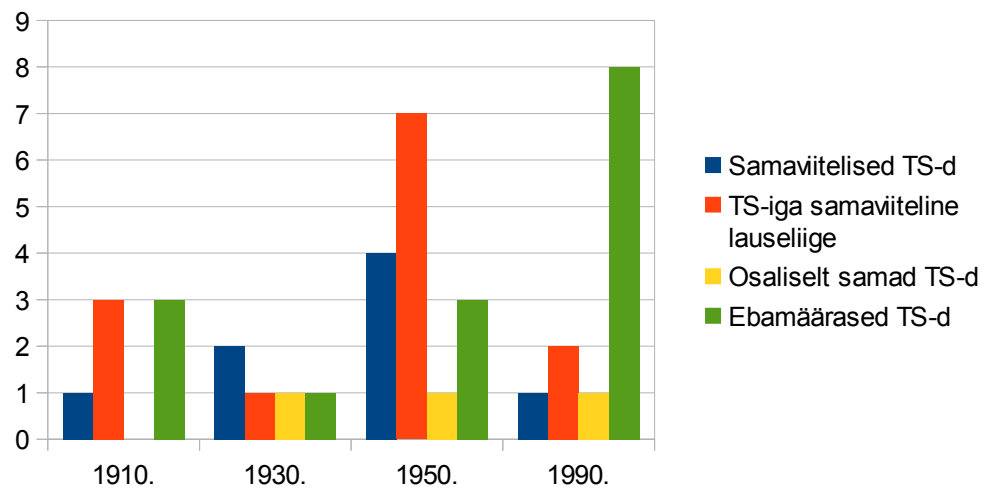
Joonis 18. Eituse esinemine osalausetes uue meedia korpuse materjalis (tabel 9)

2.6.4. Tegevussubjektide ja ellipsi esinemine osalauses

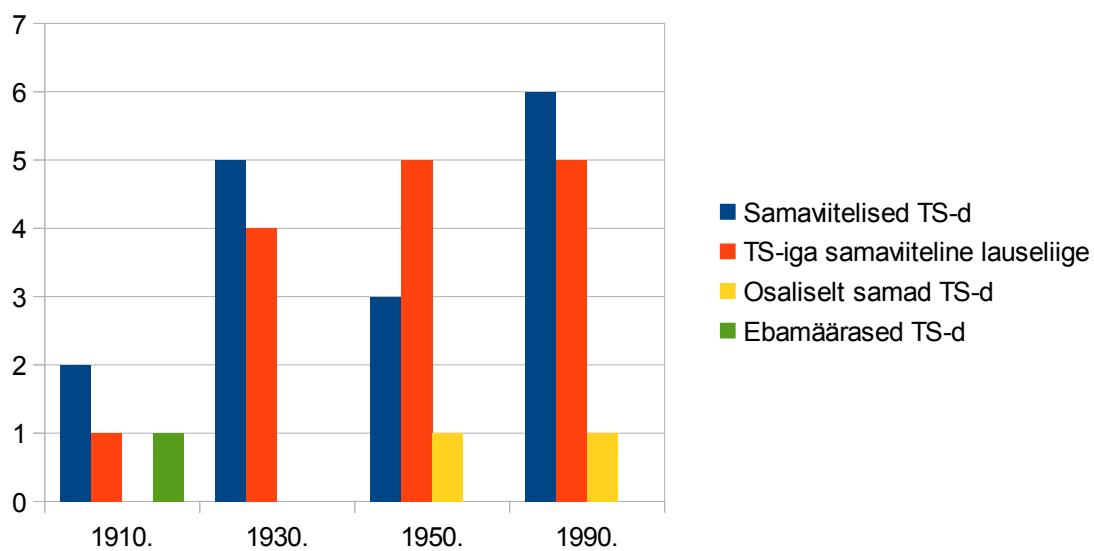
Korpuse materjalis on ilukirjanduskorpuse lausete seas esinenud samaviitelisi tegevussubjekte rohkem kui ajakirjanduskorpuse lausete seas (joonised 19 ja 20). Ka esimese osalause tegevussubjektiga samaviitelist lauseliiget teises osalauses on esinenud ilukirjanduskorpuse materjalis sagedamini. Ajakirjanduskorpuse materjalis on ilukirjanduskorpuse materjalist esinenud rohkem ebamääraseid tegevussubjekte (umbisikulised ja üldisikulised laused). Tegevussubjektide ja ellipsi andmete puhul on hii-ruut testi andmetel suur juhuse esinemise võimalus.

Ellipsit mõlemas osalauses esines ajakirjanduskorpuse materjalis (joonis 21) vaid ühel lausel, aga ilukirjanduskorpuse materjalis on seda nähtust esinenud igal vaadeldaval perioodil (joonis 22).

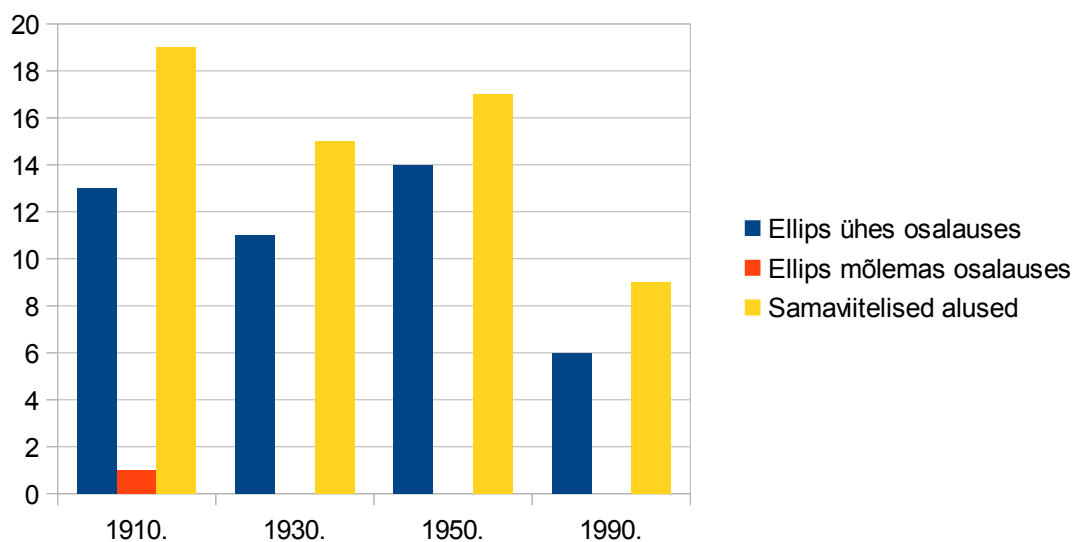
Elliptilisi *kuid*-koordinatsiooniga lauseid leidis uue meedia materjalis proportsionaalselt rohkem kui ajakirjanduskorpuse ja ilukirjanduskorpuse materjalis (joonised 21, 22 ja 24), mis eristab vabamat keelekasutust kirjakeelest. Arvestades uue meedia korpusest võetud lausete hulka, on märgata, et uues meedias on harvemini kasutatud samaviitelisi tegevussubjekte ja ühe osalause tegevussubjektile on harvem viidatud teises osalauses. Ilukirjandus- ja ajakirjanduskorpuses aga esines neid nähtusi sagedamini. Seega on korpusematerjali järgi uues meedias *kuid*-koordinatsiooni puhul osalausete viitesuhted kaudsemad, kuna osalausete vahelisi seoseid on vähem.

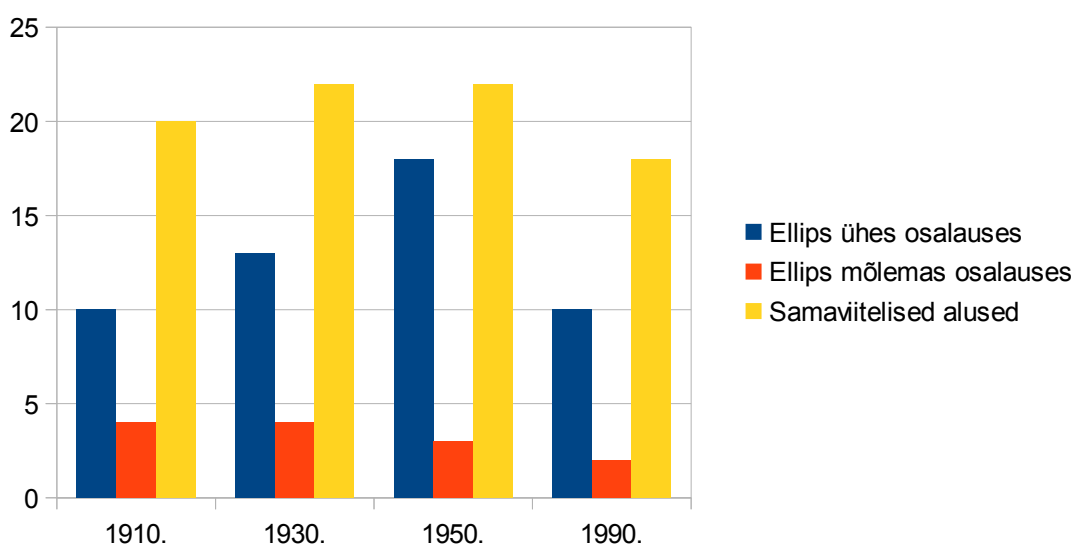
Joonis 19. Tegevussubjektide esinemine osalauseses ajakirjanduskorpuse materjalis (tabel 10)

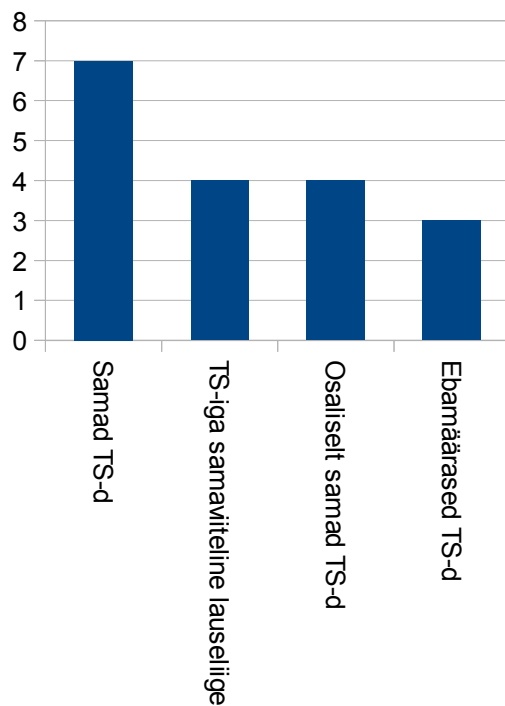
Joonis 20. Tegevussubjektide esinemine osalauseses ilukirjanduskorpuse materjalis (tabel 11)

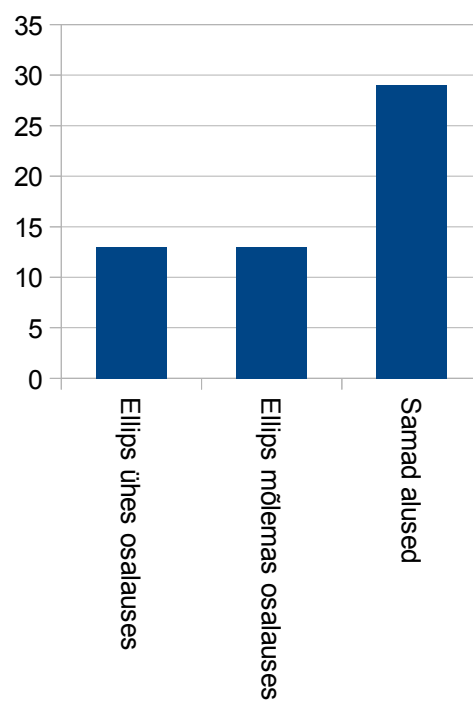
Joonis 21. Ellipsi ja samade aluste esinemine osalausetes ajakirjanduskorpuse materjalis (tabel 10)

Joonis 22. Ellipsi ja samade aluste esinemine osalausetes ilukirjanduskorpuse materjalis (tabel 11)

Joonis 23. Tegevussubjektide esinemine uue meedia korpuse materjalis (tabel 12)

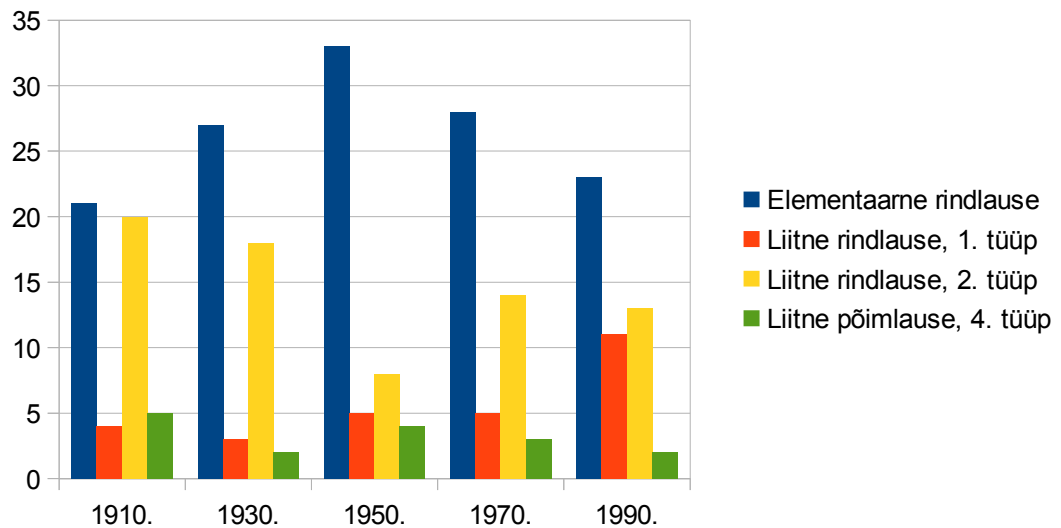

Joonis 24. Ellipsi ja aluste esinemine uue meedia korpuse materjalis (tabel 12)

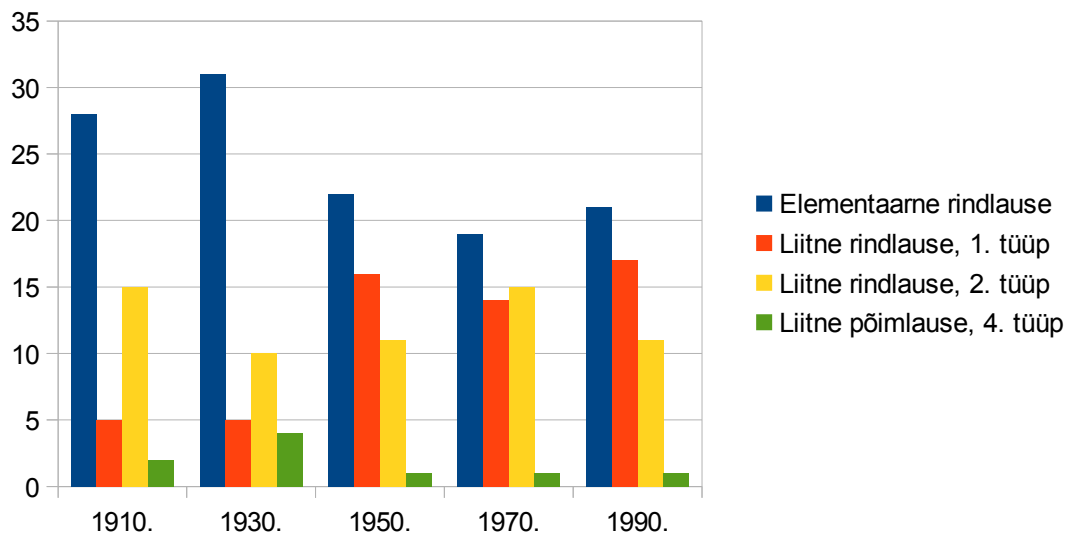
2.6.5. Osalausete rinnastamine sidesõnaga *kuid* liitlausete tarindites

Jättes välja hii-ruut testist korpuse materjalis liiga vähe esinenud liitse põimlause, mille pealause on rindlause selgub, et register on mõjutanud ka töös käsitletud teisi liitlausestruktuuride valikut kõikidel perioodidel, selles testis oli p-väärtus 0,00336. Muutust on märgata 1950. aastate ja 1970. aastate korpustes, kus ilukirjanduskorpuses on märgatavalt rohkem kasutatud mõlemat liitse rindlause struktuure (liitne rindlause, mille üks osalause on põimlause või omakorda rindlause) ning seetõttu on vähenenud ka elementaarse liitlause kasutamine (joonised 25 ja 26).

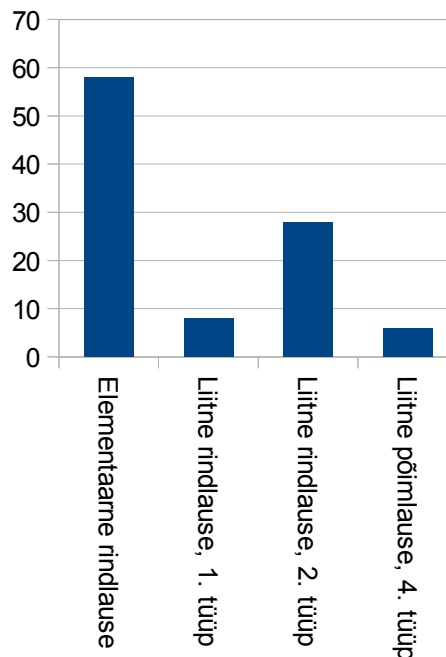
Korpuse materjalis on märgata, et uue meedia, ajakirjandus- ja ilukirjanduskorpustes on eelistatud enim elementaarset liitlauset *kuid*-koordinatsiooni kasutades. Ajakirjanduskorpuse materjalis on eelistatud enim kasutada *kuid*-koordinatsiooni elementaarses liitlases ja liitses rindlases, mille üks osalause on põimlause (joonis 27). Ilukirjanduskorpuses on alates 1950. aastatest hakatud eelistama mõlemat liitse rindlause tüüpi, varasemalt eelistati tunduvalt rohkem elementaarset liitlauset. Uue meedia korpuse materjalis on eelistatud kõige enam lihtsamat struktuuri *kuid*-koordinatsiooni kasutades, kuid palju oli ka lauseid, kus *kuid*-koordinatsioon esines liitses rindlases, mille üks osalause on põimlause (joonis 27). Uue meedia materjali seas ei esinenud liitset põimlauset, mille pealause on rindlause. Samat liitlause struktuuri esines ka ilu- ja ajakirjanduskorpuse materjalis vähe – kummaski vaid korra.

Joonis 25. Liitlause tarindid *kuid*-koordinatsiooniga ajakirjanduskorpuse materjalis (tabel 13)

Joonis 26. Liitlause tarindid *kuid*-koordinatsiooniga ilukirjanduskorpuse materjalis (tabel 14)

Joonis 27. Liitlause tarindid kuid-koordinatsiooniga uue meedia korpuse materjalis (tabel 15)

Paljudel juhtudel on näha küll tugevaid korrelatsioone süntaktiliste joonte ning perioodi ja registri vahel, kuid järelduste tegemiseks on korpusematerjal liiga väike ja vajaks edasist uurimist suurema andmehulgaga.

Korpusematerjalis on märgata *kuid*-koordinatsiooni puhul teatud tendentse: mõnel juhul sarnaneb uue meedia korpus 1990. aastate ajakirjandusega ning 1990. aastate ilukirjandus erineb mõlemast. Mitmel juhul on alates 1950. aastast alanud muutus, mis on jätkunud 1990. aastatel ja uues meedias, seda nii ilu- kui ajakirjanduskorpuses. Sageli on uus meedia erinev kirjakeelest – seda näiteks eituse esinemise, ellipsite esinemise ja liitlause struktuuride puhul. Mitmel juhul on 1910. ja 1990. aastad sarnanenud oma *kuid*-koordinatsiooni kasutamise poolest. Mõnel juhul on ajakirjandus ja ilukirjanduskorpused erinevad pea igal perioodil – näiteks tegevussubjektide esinemise ja ellipsi kasutamise

poolest. Edaspidi oleks kasulik neist aspektidest registrite ja perioodide sisu lähemalt analüüsida.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöös on uuritud lausetevahelise *kuid*-koordinatsiooni semantikat ja süntaksit. Lisaks süntaktilis-semantiliste aspektide käsitlemisele, on võrreldud *kuid*-koordinatsiooni kasutamist eri perioodidel, registrites ja allkeeltes. Perioodist ja registrist tulenevatele erinevustele on tehtud hii-ruut testid ning statistiliselt relevantseid nähtusi on selgitatud.

Vastandava koordinatsiooni alaliikide analüüsist selgus, et *kuid*-koordinatsioon võib lisaks kontrastiivsele ja kontsessiivsele koordinatsioonile esineda ka piirijuhtumites ja ei ole seega lõplikult spetsialiseerunud. Siinne analüüs kinnitab, et Mati Ereli väidet sidesõnast *kuid* kui kontsessiivse koordinatsiooni spetsiaalkonjunktsioonist. Kontsessiivse ja kontrastiivse kasutuse uurimise materjaliks iga perioodi (1890. kuni 1990. aastad) kummastki registrist 100 lauset ning uue meedia korpusest samuti 100 lauset. Töös selgus, et konjunktsiooni *kuid* kasutatakse valdavalt kontsessiivses koordinatsioonis, ent igal uuritaval perioodil esines ka juhte, kus see oli kasutuses kontrastiivses vastanduses.

Ka kaudse ja otsese kontsessiivse koordinatsiooni puhul esines materjalis üleminekujuhumeid ning sageli olid osalausete ootused ja järeldused meelevaldsed või sisaldasid teise osalause informatsiooni, mida esimeses osalauses ei esinenud. Materjalist selgus ka see, et kaudset koordinatsiooni kasutatakse kõneaktide tarbeks – esimeses osalauses võib esineda vabandus või palve. Kaudse ja otsese kontsessiivse koordinatsiooni uurimiseks analüüsiti iga perioodi (1910. kuni 1990. aastad) registrist 50 lauset ning Uue meedia korpusest 100 lauset.

Töös selgines, et eitus esineb *kuid*-koordinatsioonis sageli lausetes, mida seovad viitesuhted: osalausetel on samad tegevussubjektid, sama referenti tähistavad alused, või on ühes osalauses samaviiteline lauseliige teise osalause

tegevussubjektiga. Ka relatiivlauseid rinnastavates kuid-koordinatsiooniga lausetes esines materjalis sageli eitus. Eituse uurimiseks analüüsiti iga perioodi (1910. kuni 1990. aastad) registrist 50 lauset ning Uue meedia korpusest 100 lauset.

Korpuse materjalist selgus, et osalause tegevussubjektid on sageli osaliselt samad: ühes osalauses on teise osalause tegevussubjekti hüponüüm – see ja relatiivlause rinnastus ning osalause esinevate samaviiteliste tegevussubjektide esinemine viitavad jällegi sellele, et *kuid*-koordinatsiooni kasutatakse enamasti ühe referendi eri omaduste võrdlemiseks. Tegevussubjektide uurimiseks analüüsiti iga perioodi (1910. kuni 1990. aastad) registrist 49-50 lauset ning Uue meedia korpusest 101 lauset.

Korpuse materjalis esines *kuid*-koordinatsioon elementaarses liitlause ja liitse liitlause kõigil tasanditel. Liitlause struktuure, mis sisaldasid *kuid*-koordinatsiooni, uuriti samuti periooditi, analüüsides igast registrist 50 lauset ning Uue meedia korpusest 100 lauset. Elementaarne liitlause, mis sisaldas *kuid*-koordinatsiooni, esines kõige enam, eriti esines seda uues meedias ja ajakirjanduskorpuse materjalis, kuna ilukirjandus eelistab keerukamaid malle. Lauseid ei rinnastata eriti sidesõnaga *kuid* liitsete põimlause struktuurides, pigem eelistatakse liitsete rindlause struktuure.

Korpuse materjali põhjal võib öelda, et üldiselt on *kuid*-rinnastuse kasutus ühtlane kirjakeeles kogu vaadeldava ajavahemiku jooksul ja ka registrite lõikes, vabamat keelepruuki esindav uus meedia kaasa arvatud.

Coordination of clauses with the conjunct *kuid*

Summary

This bachelor's thesis studies the semantics and syntax of the *kuid* conjunction, taking into consideration the different periods, registers and language varieties of written Estonian. Another goal of this bachelor's thesis was to prove Mati Erelt's claim that *kuid* is (mainly) a conjunction of concessive coordination (Erelt 2010: 58), as his claim primarily relies on introspection. The differences regarding the various periods, registers and language varieties of written Estonian are explained, discussed and, in addition, tested with Chi-squared test.

This thesis is based on the Corpus of Written Estonian and the Corpus of New Media of the research group of computational linguistics at the University of Tartu. The following periods were studied: 1890's, 1910's, 1930's, 1950's, 1970's and 1990's. The two registers that were studied across these periods were fictional literature and journalism. A hundred clauses from every period's registries were analyzed in the first section, later on the number was fifty. The number of clauses that were analyzed from the corpus of New Media remained a hundred throughout the thesis. The following aspects were studied: 1) the concessive and contrastive use of the conjunct *kuid*, 2) the direct and indirect usage of concessive *kuid*, 3) the usage of *kuid* under negation, 4) the usage of the subject and the semantic subject in the coordination, and 5) the usage of clauses coordinated by *kuid* in complex sentences. Whether or not the aforementioned aspects differed by period, register and language variety, are discussed in the last subsection.

The analysis of the corpora clauses proved that in addition to contrastive and concessive coordination, *kuid* can appear in ambiguous cases as well. Direct and indirect concessive coordinations also had ambiguous cases. In the case of

indirect *kuid*-coordination one constituent sentence can contain a speech-act or metalinguistic information about the other constituent sentence.

The assumptions of some of the constituent sentences were arbitrary. Some of the assumptions contained information from the following constituent sentence that was not present in the first constituent sentence.

The subjects or semantic subjects of constituent sentences of *kuid*-coordination can share a common referent, or one of the (semantic) subjects can appear as another member (a member that is neither the subject nor the semantic subject) of the second clause.

Typically the clauses that contained *kuid*-conjuncts of two relative clauses expressed negation in one or both constituent sentences. Often the (semantic) subjects partly shared the same referent (e.g. the pronoun *they* appeared in one constituent sentence and *him* appeared in the other). The fact that the coordinated clauses partly shared the same referent, the concessive coordination of relative clauses and the occurrence of the same semantic subjects in constituent sentences implies that *kuid*-coordination is mainly used to compare the different aspects of one referent.

The analysis of the corpora clauses proved that *kuid*-coordination can appear in all levels of a mixed composite sentence.

The corpus study showed that negation appeared in the second constituent sentence in *kuid*-coordination most often during the 1910's and the 1990's. It also revealed that the use of *kuid* as a concessive or contrastive conjunct in the Journalistic Corpus of the 1990's is similar to that of New Media Corpus. Finally, it became apparent that different registers have favoured different types of mixed composite sentences, when using the conjunction *kuid*.

Kirjandus

- Barlow, Michael. 2011. Corpus linguistics and theoretical linguistics. – International Journal of Corpus Linguistics. Vol. 16 Issue 1. Lk 3 – 44.
- Biber, Douglas. 2010. Corpus-Based and Corpus-Driven Analyses of Language Variation and Use. – The Oxford Handbook of Linguistic Analysis. Toim Bernd Heine, Heiko Narrog. New York: Oxford University Press. Lk 159 – 191.
- EKG I = Eesti keele grammatika. 1995. Mati Ereht, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare, Tiiu Ereht, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia, Keele ja kirjanduse Instituut.
- EKG II = Eesti keele grammatika. 2. Süntaks. 1993. Mati Ereht, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare, Tiiu Ereht, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia, Keele ja Kirjanduse Instituut.
- EKG 2.2 = Eesti keele grammatika 2.2. vihik, Sidesõna ja hüüdsõna. 1985. Pauline Palmeos. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool. Eesti keele kateeder.
- EKK = Ereht, Mati, Tiiu Ereht, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Ereht, Mati 2010. Vastandavatest sidesõnadest eesti keeles. – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri 1 – 2. Tartu: Tartu Ülikool.
- Hennoste, Tiit 1997. Eesti keele sotsioperioodid. Üldpilt. – Pühendusteos Huno Rätsepale. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 7. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Izutsu, Mitsuko Narita. 2008. Contrast, concessive, and corrective: Toward a comprehensive study of opposition relations. – Journal of Pragmatics 40. Elsevier. Lk 646 – 675.

- Metslang, Helle 2009. Isepäine üldküsilause. Emakeele Seltsi aastaraamat 55. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- Pajusalu, Renate 2013. Hidden subjects in conversation: Estonian personless verb forms as referential devices. (Ilmumas)
- Plado, Helen 2007. Adverbiaallauseste funktsioonipõhine liigitus eesti keele tingimus- ja põhjuslauseste näitel. Emakeele Seltsi aastaraamat 53. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- Saluveer, Helle. 1971. Ühendavast ja vastandavast koordinatsioonist tänapäeva eesti keeles. Diplomitöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis.
- Sang, Joel 1983. Eitus eesti keeles. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.
- Sweetser, Eve 2005. Mental Spaces in Grammar. Conditional constructions. – Cambridge Studies in Linguistics. Sweetser, Eve; Dancygier, Barbara. New York: Cambridge University Press.
- Viltrop, Arvo. Statistiline olulisus. Valimivõtt ja valimimaht. Õppevahend; http://www.eau.ee/~viltrop/7.Stat_Valim.pdf (2013. aasta, 22. mai seisuga)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Olle Sokk
(sünnikuupäev: 29.03.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Osalausete rinnastamine konjunktsiooniga *kuid*“, mille juhendaja on Helle Metslang,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 26.05.2013